

АЗЭРБАЈЧАН ССР МЭДЭНИЈЭТ НАЗИРЛИЈИ
— — —
РЕСПУБЛИКА ХАЛГ ЈАРАДЫЧЫЛЫҒЫ ЕВИ

АЗЭРБАЈЧАН ХАЛГ РЭГСЛЭ И

*(Бә'диш өзфәалијјәт коллективләри үчүн
методик вәсаит)*

БИРЛӘШИМШ НӘШРИЈАТ
БАҚЫ—1959

МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ССР
— — —
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ ДОМ НАРОДНОГО ТВОРЧЕСТВА

АЗЕРБАЙДЖАНСКИЕ НАРОДНЫЕ ТАНЦЫ

*(Методическое пособие для коллективов
художественной самодеятельности)*

ОБЪЕДИНЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
БАКУ—1959

Тәртиб едәнләри:

Гәмәр Алмасзаде (ССРИ халг артисти), *И. Д. Кагарлитскаја*, *Б. А. Мәммәдов* (Азәрбајчан ССР эмәкдар артисти) вә *А. В. Акопов*.

Редактор *Әфрасияб Бәдәлбәјли* (Азәрбајчан ССР эмәкдар инчәсәнәт хадими).

Мусиги редактору *М. М. Әһмәдов*.

Шәкилләр *Г. Н. Апресованындыр*.

Китабын үз габығы *Ф. Гулијевиндир*.

Составители:

Гәмәр Алмасзаде (народная артистка Союза ССР), *И. Д. Кагарлицкая*, *Б. А. Мамедов* (заслуж. артист Азербайджанской ССР) и *А. В. Акопов*.

Редактор *Афрасияб Бадалбейли* (заслуженный деятель искусств Азербайджанской ССР).

Музыкальный редактор *М. М. Ахмедов*.

Рисунки *Г. Н. Апресоза*.

Обложка *Ф. Кулиева*.

КИРИШ

Бүтүн дүнјада һаглы олараг ән јахшы сајылан совет хореографијасы Вәтәнимизин габагчыл мәдәнијәтиндә шәрәфли јер тутур.

Совет хореографијасыны ән көзәл кејфијәтләриндән бири өлкәмиздә милли хореографија мәдәнијәтинин дурмадан инкишаф етмәсиндән ибарәтдир. Халг рәгсләри хореографијада көркәмли мөвгә тутмагла бәрабәр, өз долгун тәсири илә классик рәгсләри дә зәнкинләшдирир.

Өлкәмизин ән мәшһур балет усталары әсил халг ја радычылығына бөјүк мәнәббәтлә јанашараг халг рәгсләрини диггәтлә өјрәнир, онун дәрин мәәмунуну ачмагла бәрабәр милли колорит вә көзәл хүсусијәтләрини сахламаға чалышырлар.

Бөјүк Октябр социалист ингилабы Азәрбајчан халгынын инчәсәнәтинә јенидән һәјат верди, онун зәнкин ја радычылығынын даһа да чичәкләнмәси үчүн кениш јоллар ачды.

Бир чох башга халгларда олдуғу кими, маһны вә рәгсләр Азәрбајчан халгынын да һәмишә бөјүк мәнәббәтини газанмышдыр.

Ичтимаи-игтисади һәјат шәртләринин дәјишмәсинин тәсири илә халг рәгсләринин дә хүсусијәти дәјишир. Әкәр кечмишдә дөрд дивар арасында, чадра алтында душтаг јашајан Азәрбајчан гадыны өзүнүн гул вә кәнизлик вәзијәтини әкс етдирән маһны вә рәгсләр ја радырдыса, инди чәмијјәтимизин бәрабәр һүгүглу вәтәндашы вә коммунизм чәмијјәтинин гуручусу олан социалист Азәрбајчанынын азад гадыны шән вә күмраһ рәгсләр ја

радыр. Бә'зи гәдим Азәрбајчан рәгсләри дә бу күнә кими өз тәрәвәтини итирмәмишдир («Мирзәји», «Узундәрә» вә б.).

Гәдим рәгсләрлә јанашы, сон заманларда бир сыра јени совет рәгсләри дә јарадылмышдыр. Мәсәлән, Г. Нүсејнлинин «Бәсти» вә С. Рүстәмовун «Сүрәјја» маһныларынын мусигиси әсасында памбыг жығымыны әкс етидирән гызлар рәгси мејдана чыхмышдыр. Кишиләр вә гадынлар тәрәфиндән биркә ифа едилән Азәрбајчан кәнчләринин јени рәгсләри кениш шөһрәт газанмышдыр.

Халг рәгс инчәсәнәтинин инкишафы илә Азәрбајчан балет театры да артыр, тәкмилләшир.

Беләки, опера вә балет театры сәһнәсиндә халг рәгсләри руһунда јазылмыш Азәрбајчан классик балетләри мұвәффәгijјәтлә кәстәрилмишдир.

1940-чы ил апрел ајында бәстәкар Әфрасијаб Бәдәлбәјлинин «Гыз галасы» балети тамашаја гојулду. Бу биринчи Азәрбајчан балет әсәриндә халг рәгсләри илә классик хореографијанын үзви вә тәбии шәкилдә бирләшәрәк бир вәһдәт тәшкил етмәси, — бу балет әсәринин мұвәффәгijјәтини тәмин етди.

1950-чи ил декабр ајында С. Начыбәјовун, мөвзусу мұасир һәјатымыздан алынған «Күлшән» балети ојнаылды. Зәһмәтсевәр совет адамларынын шанлы әмәји, гәһрәман сурәтләри бу парлаг әсәрдә өз көзәл вә долғун әксини тапмышдыр.

Көркәмли совет бәстәкары Г. Гарајевин «Једди көзәл» балети мусигисинин зәнкин драматуркијасы, сәлис вә рәван үслубу, дәрин мәналығы илә фәргләнир. Әсәрдә мусигинин ифадә васитәләри зәнкин, сурәтләр инкишафы инандырычыдыр.

Тәбии вә ичтимаи-игтисади шәраитләринин үмуми-лији нәтичәсиндә бир-биринә јахын гоншу олан Азәрбајчан, ермәни вә күрчү халгларынын рәгсләриндә үмуми чәһәтләр чохдур. Мәсәлән, Азәрбајчанда чох мәшһур олан гадын рәгси «Узундәрә» Ермәнистанда да кениш јайылмышдыр. Бу, онунла изаһ едилир ки, кәлин рәгси олан «Узундәрә» дағлыг Гарабағда јаранмышдыр. Узундәрә — Гарабағда узун бир дәрәнин адыдыр. Вахты илә

бу дәрәнин ичәрисиндән кәлин көчүрәрләрмиш. Мә'лум олдуғу кими, Гарабағда азәрбајчанлылар илә бирликдә чохлу ермәни дә јашајыр. Тәбиидир ки, буна көрә дә «Узундәрә» рәгси ермәни халгы ичәрисиндә дә кениш јайылмышдыр.

Халг рәгсләриндә олан мұхтәлиф һиссәләр арасында чидди һүдуд гојмаг чох чәтин вә һәтта лүзумсуз бир мәсәләдир, чүнки рәгсләрин мәна вә маһијәти онун ајры-ајры һиссәләринин техники чәһәтдән кәстәрилмәсиндә дејил, бәлкә дә онун ифа едилмәси характериндә вә милли колоритиндәдир. Мәсәлән, Азәрбајчан гадын рәгсләри өзүнүн инчә ифачылыг әдасы, голларын јумшаг вә бәдәнин сакит һәрәкәтләри илә фәргләнир.

Бир гајда олараг Азәрбајчан халг рәгсләри үч һиссәдән ибарәт олур: **биринчи**—дөврә боју сүр'әтлә кедиш; **икинчи**—лирик һиссәдир. Бир нөгтәдә дајанараг рәгси давам етидирмәк—«сүзмәк», бу һиссәдә ајаглар, демәк олар ки, һәрәкәтсиз галыр, көвдәнин јухары һиссәси исә өз-өзүндән назланыр кими әдалар кәстәрир; **үчүнчү**—јенә дөврә боју сүр'әтлә, тәнтәнә вә бөјүк чошғунлуғла кәзиш.

Азәрбајчан рәгсләри гуш пәрвазыны хатырладыр. Әввәла, бир нечә чошғун һәрәкәтләр, сонра исә санки ачылмыш ганадларла инчә вә зәриф һәрәкәтләр ифа едилир. Азәрбајчан гадын вә киши рәгсләри бир-бириндән олдуғча фәргләнирләр.

Кечмишдә Азәрбајчан гадынлары чох узун туманда кәздикләри үчүн рәгс һәрәкәтләринин техникасы чох да инкишаф едә билмирди. Буна көрә дә бүтүн диггәт бәдәнин јухары һиссәсинин: голларын, чијинләрин, башын вә үзүн (гаш-көзүн) һәрәкәтләринин көзәллијинә верилирди. Азәрбајчан рәгсләриндә голларын вәзијјәтләри олдуғча мұкәммәл ишләнмиш вә јүксәк дәрәчәјә галдырылмышдыр.

Азәрбајчан гадынынын рәгси, сүзән соналарын назлы һәрәкәтләрини хатырладыр. Киши рәгсләриндә исә әксинә олараг ајагларын һәрәкәт техникасы бөјүк рол ојнајыр. Ајагларын һәрәкәт техникасы о гәдәр инкишаф етирилир ки, онлар асанлығла бармаг үстдә дајана билирләр. Бу чәһәтдән «Газағы» рәгси чох сәчијјәвидир.

Азәрбајчан рәгсләринин мусиги өлчүсү 6/8 вә ја 3/4

олур. Рэгсләри халг чалгы аләтләри: зурначылар үчлүү (ики зурна вә бир нағара), сазәндәләр үчлүү—тар, каманча, гавал вә с. мушајиәт едирләр.

Азәрбајчан рэгсләри олдугча мүхтәлифдир. Хүсусән «Тәрәкәмә», «Гытгылыда», «Иннабы», «Чејран бала», «Јаллы» вә с. рэгсләр халг тәрәфиндән чох севилир.

«Тәрәкәмә»—көчәриләр рэгсидир. Рэгс едән, голларыны кениш ачыр вә башыны мәғрур әда илә дүз тутараг ирәлијә јүүрүр. Бу рэгс азадлыг вә кенишлик һисси илә долудур. «Тәрәкәмә» Азәрбајчанда ән чох јайылмыш рэгсләрдәндир. Ону мүхтәлиф јерләрдә ајры-ајры вариантларда ифа едәрәк јерли хүсусијјәтләри дә рэгсин ајры-ајры һиссәләринә дахил едирләр. Бунунла бәрәбәр бу рэгсләр һәмишә чох шән вә чошғун һәрәкәтләрлә ифа едилир. «Тәрәкәмә» тәк адам (солә) тәрәфиндән ифа едилир. Бу рэгс һәм кишиләр вә һәм дә гадынлар тәрәфиндән ифа едилә биләр.

«Гытгылыда»—дәстә илә ифа едилән гадын рэгсидир. Бу рэгсдә гадынларын мәишәт вәзијјәтини әкс етдирән халг јумору, јеринә дүшән мазәли һәрәкәтләр болдур. Гызлар бир-биринин ардынча сәһнәјә чыхараг өз рэгсләри илә дејинкән гајнананы, кәләкбаз чаван гадыны, каһ да гыз-кәлини тәсвир едирләр. Бу рэгсин әсас хүсусијјәти, ағыр вә мүлајим һәрәкәтләрин бирдән-бирә чәлд вә чошғун һәрәкәтләрлә әвәз едилмәсиндәдир. Гәмчинин бурчутма вә «чыртыг чалма» һәрәкәтләриндән дә кениш истифадә едилир. Рэгс вахты ифачыја истәдији гәдәр сәрбәст һәрәкәтләр етмәјә имкан верилир.

«Иннабы»—мејвә ағачы барынын адыдыр. Гыз рэгсидир. Бир вә бәзән ики гыз тәрәфиндән ифа едилир. Мәзмунча чох садәдир. Бурада ифачылар гадынларын наз-гәмзәсини кәстәрмәјә чалышырлар. Рэгси гызлардан бири башлајыр. Сонра икинчи бир гыз куја көнүлсүз олараг она гошулур вә мүдам назланараг кәнара чәкилмәк истәјир; лакин нәһајәт рәфигәләр разылыға кәлиб шән, чошғун һәрәкәтләрлә рэгси давам етдирирләр.

«Чејран бала»—чох гәдим вә олдугча зәриф рэгсидир. Мәлүмдур ки, чејран чох зәриф вә гәшәнк олуру. Бу рэгсдә чејранын гәдди-гамәти вә һәрәкәтләринин мүлајимлији даһа габарыг кәстәрилир. Рэгс һәм кишиләр вә һәм дә гадынлар тәрәфиндән ифа едилир.

«Јаллы»—дәстә илә ифа едилир. Азәрбајчанда чох мәшһур вә кениш јайылмыш рэгсләрдәндир. Рэгс, дөврә боју ифа едилир, иштирак едәнләр голларыны ачараг бир-бирләринин чечәлә бармағындан тутур, ја да әлләрини бир-бирләринин |чијинләринә гојурлар. «Јаллы» рэгси ики һиссәдән ибарәтдир. Рэгс тәнтәнәли вә еластики аддымларла башланыр, тәдричән темп артыр вә рэгс техники чәһәтдән мүрәккәб олан тулланма һәрәкәтләри илә, бөјүк сүрәтлә тамам олуру. Дәстәнин башында, габагда кедән, әлиндәки јайлыгы јелләдән, рэгсин тәшәббускары олан «јаллыбашы» дуруру. Бу рэгси кишиләр вә һәм дә кишиләрлә гадынлар бирликдә ифа едирләр. Мараглы бурасыдыр ки, «Јаллы» рэгси румын («Аркан»), болгар («Грескохоро»), молдав («Табакерјаска») вә албан киши күтләви рэгсләринә чох охшајыр. Бу рэгсләрин һамысында тәнтәнә вә күмраһлыг дујулур. Бу рэгсләрин һамысында рэгс едәнләр дөврә боју кәзир, бир-бирләринин чијиндән тутурлар. һәтта һәрәкәтләрдә дә бир чох үмуми чәһәтләр вардыр.

«Мирзәји»—анчаг тәнтәнәли шәнликләрдә, тојларда ифа едилир. Чох вахт әлдә дәсмал олмагла, һәм кишиләр, һәм дә гадынлар тәрәфиндән ифа едилир.

«Чәнки»—дәстә илә ифа едилән әсил чәнкавәрлик рэгсидир. Гылынч вә галханларла ифа едиләрәк дөјүш мејданыны тәсвир едир. «Чәнкијә» мисал олараг Үзејир һачыбәјовун «Короғлу» операсынын 3-чү пәрдәсиндәки чәнкавәрлик рэгсини, Гара Гарајевин «Једди кәзәл» балетинин 1-чи пәрдәсиндәки рэгси вә с. кәстәрмәк олар.

«Зорхана»—чомагла ифа едилән гәдим чәнкавәрлик рэгсидир. Глијерин «Шаһсәнәм» операсынын 2-чи пәрдәсиндәки чәнкавәрлик рэгси буна мисал ола биләр.

Халг рэгсләринин өјрәнилмәси вә инкишаф етдирилмәсиндә бәдии өзфәалијјәт рэгс коллективләри бөјүк ишләр көрүрләр.

Өлкәмиздә бәдии өзфәалијјәт кениш јайылмышдыр. Бүтүн өлкәмиздә кечирилән бәдии өзфәалијјәт коллективләринә бахышлар, маһны бајрамлары вә халг јарадычылыгы шәнликләри өзфәалијјәт коллективләринин фәалијјәтиндә чидди ирәлиләмә јарадыр вә ораја јени-јени иштиракчылар чәлб едир.

Рэгс коллективләри дүзкүн тәшкил олунан вә систематик сурәтдә апарылан тәдрис-тә'лим јолу илә гаршыларында дајанан вәзифәләри мүвәффегијјәтлә јеринә јетирә биләрләр.

Бу китабы јазмагда мөгсәдимиз рэгс коллективләри рәһбәрләрини Азәрбајчан халг рәгсләринин хүсусијјәтләри, характерләри вә әсас һиссәләри илә таныш етмәкдән ибарәтдир.

ГАДЫН РӘГСЛӘРИ

Тәртиб едәнләри: ССРИ халг артисти
Г. Б. АЛМАСЗАДЭ вә И. Д. КАГАРЛИТСКАЈА

ГОЛ ПОЗИСИЈАЛАРЫ

1-чи позисија. Голлар сәрбәст һалда көвдә боју ашағы салынмышдыр. Овучларын ичи бәдәнә тәрәф чеврилмиш, бармаглар азачыг бүкүлмүшдүр. (Шәкил 1).

2-чи позисија. Голлар бир-биринә паралел вәзижәтдә, көвдәдән габагда, чијинләрдән бир гәдәр ашағы сәвијјәдәдир. Дирсәкләр ашағы салынмыш, әлләр исә, бармаглар бүкүлү олмагла, азачыг јухары галдырылмышдыр. Овучларын ичи ифачыдан кәнар тәрәфә јөнәлдилмишдир. (Шәкил 2).

3-чү позисија. Голлар чијинләрин сәвијјәсиндә јанлара доғру ачылмышдыр. Дирсәкләр ашағы салынмыш, әлләр азачыг јухары галдырылмыш, бармаглар бүкүлмүшдүр. (Шәкил 3).

4-чү позисија. Голлар дирсәкдән бүкүлмүш, јухары галдырылмыш вә башдан бир аз јухарыда јанлара ајрылмышдыр. Овучлар ифачыдан кәнар тәрәфә, јанлара тәрәф чеврилмиш, әлләр азачыг галдырылмыш, бармаглар бүкүлү һалдадыр. (Шәкил 4).

ГОЛЛАРЫН ЭСАС ВӘЗИЈЈӘТЛӘРИ

1-чи вәзијјәт. а) сағ гол 2-чи позисија, сол гол исә 3-чү позисијада олмалыдыр. (Шәкил 5). б) Јенә һәммин вәзијјәт, анчаг овучлар јухары тәрәфә чеврилмишдир.

2-чи вәзијјәт. Сағ гол 3-чү позисијаја кәтирилмиш, сол гол исә дирсәкдән бүкүлмүш вә шәһадәт бармағы илә сағ јанаға тохунур. Баш, ачылмыш голдан әкс тәрәфә дөндәрилмишдир. Сол әлин овучу кәнар тәрәфә чеврилмишдир. (Шәкил 6).

3-чү вәзијјәт. а) Сағ гол 3-чү позисијада, лакин чиндән бир аз јухарыда, сол гол исә 4-чү позисијададыр —јә'ни сағ гола доғру дөндәрилмишдир. б) Јенә һәмин вәзијјәт, анчаг әлләр бәдәнә тәрәф чеврилмишдир. (Шәкил 8).

4-чү вәзијјәт. 1-чи позисијадан әмәлә кәлир. Голлар чиниләрдән ашағы сәвијјәдә јанлара ачылмыш вә көвдәдән бир гәдәр керижә апарылмышдыр. Әлләр сәрбәст һалда асылы галмышдыр. Голларын вәзијјәти гуш ганадларынны хатырладыр. (Шәкил 9).

5-чи вәзијјәт. а) Сағ гол дирсәкдән бүкүлмәклә, овучун арха тәрәфи чәнәјә јахынлашдырылыр вә шәһадәт бармағы чәнәјә тохунур. Сол гол 3-чү позисијада олур. (Шәкил 10). Сағ гол јенә һәмин вәзијјәтдәдир, анчаг шәһадәт бармағын јан тәрәфи бурунун учу бәрабәринә кәтирилмишдир. Сол гол 3-чү позисијададыр. (Шәкил 11). в) һәмин вәзијјәт көзүн сәвијјәсиндә ифа едилир, ејни заманда орта вә баш бармаглар бир-биринә битишдирилмиш һалда гашларын арасына тохунур. Бүтүн бу һәрәкәтләри чыртыг чала-чала да ифа етмәк олар. Сол гол 3-чү позисијада олур.

6-чы вәзијјәт. Голларын һәр икиси дирсәкдән бүкүлмүшдүр. Сағ гол алыннын үстүндә, сол гол исә чәнәнин алтында олур. Әлләр бир-биринин үстүндәдир. Бу һәрәкәти чыртыг чала-чала да ифа етмәк олар. (Шәкил 12).

7-чи вәзијјәт. Һәр ики гол кәмәрдә олмагла, әлләрин үстү көвдәјә тохунур. Дирсәкләр ирәлијә чыхмышдыр. Бу вәзијјәт гәдим рәгсләр үчүн сәчијјәвидир. (Шәкил 13).

8-чи вәзијјәт. Сағ гол әлин үст тәрәфи васитәсилә кәмәрә тохунур, сол гол исә дирсәји ашағы салынмыш һалда, көвдәдән габагда, үзүн сәвијјәсинә галдырылыр. Бу вәзијјәтә гәдим рәгсләрдә тез-тез тәсадүф едилир. (Шәкил 14).

9-чу вәзијјәт. Дирсәкдән бүкүлмүш голлар сағ чинин, ја да башын үстүнә галдырылмышдыр. Сол әлин шәһадәт вә орта бармаглары, чыртыг чалан сағ әлин овучуна гојулмушдур. (Шәкил 15).

10-чу вәзијјәт. (Јандан көрүнүшү). Сол гол 2-чи позисијададыр. Сағ гол дирсәкдән ашағы салынмагла орта вә баш бармаглары бир-биринә битишдирилмиш һал-

да дирсәјин сәвијјәсиндә үст вә ја алт тәрәфдән сол гола тохунур. (Шәкил 16).

11-чи вәзијјәт. Сол гол 4-чү позисијададыр, сағ гол исә солун дирсәјинә дајаг верир. (Шәкил 17).

ГОЛЛАР ҮЧҮН МӘШГЛӘР

1 нөмрәли мәшг

«Узундәрә» ојун һавасы. Мусиги өлчүсү 6/8. Бүтүн һәрәкәтләр 4 такт әрзиндә ифа едилир. Илк вәзијјәт—голлар 1-чи позисијададыр.

1-чи такт. Голлар 1-чи позисијадан 2-чи позисијага галдырылыр, баш дүз сахланылыр, бахышлар әлләрә доғру чеврилир.

2-чи такт. Голлар 3-чү позисијага ачылыр, баш сағ вә ја сол тәрәфә чеврилир, бахышлар сағ голун һәрәкәтини изләјир.

3-чү такт. Голлар 4-чү позисијага галдырылыр, баш сол тәрәфә чеврилир.

4-чү такт. Голлар 1-чи позисијага ендирилир, бахышлар әлләрин һәрәкәтини изләјир, баш утаныр ки-ми ашағы салыныр.

2 нөмрәли мәшг

Мусиги өлчүсү 6/8. Бүтүн һәрәкәт 4 такт әрзиндә ифа едилир. Илк вәзијјәт—голлар 1-чи позисијададыр.

1-чи такт. Голлар јухары галдырылараг 1-чи вәзијјәтә кәтирилир (сол гол 2-чи позисијада, сағ гол исә 3-чү позисијада олур).

2-чи такт. Сол гол 3-чү позисијага, сағ гол исә 2-чи позисијага кечир. Ејни заманда ифачы әлләрини өзүнә доғру фырладыр вә һәм дә зәиф тәрздә јелләдир.

3-чү такт. Сол гол јенә дә 2-чи позисијага, сағ гол исә 3-чү позисијага кечир.

4-чү такт. Голлар ашағы салыныб 1-чи позисијага кәтирилир.

Гејд: голларын, мәшгдә көстәрилән кечидләри әсас Азәрбајчан рәгс кәзишләри үчүн олдугча сәчијјәвидир.

3 нөмрәли мәшг

Мусиги өлчүсү 6/8. «Гәшәнки» ојун һавасы. Бүтүн һәрәкәт 4 такт әрзиндә ифа едилир. Илк вәзијјәт—голлар 1-чи позисијададыр.

1 - чи такт. Голлар јухары галдырылараг 1-чи вәзијјәтә кәтирилир. (Сол гол 2-чи позисијада, сағ гол исә 3-чү позисијада олур).

2 - чи такт. Голлар 3-чү вәзијјәтә кечир. (Сол гол 4-чү позисијада олур, сағ гол исә 3-чү позисијада, лакин чијиндән бир аз јухары галыр). Көзләр, 3-чү позисијада ачылмыш гола доғрудур.

3 - чү такт. Голлар ашағы салынараг 1-чи позисија кәтирилир.

4 нөмрәли мәшг

«Мирзәји» ојун һавасы. Мусиги өлчүсү 6/8. Бүтүн һәрәкәт 4 такт әрзиндә ифа едилир. Илк вәзијјәт—голлар 1-чи позисијададыр.

1 - чи такт. Голлар 7-чи вәзијјәтдә олур.

2 - чи такт. Голлар 8-чи вәзијјәтә кечир. (Сол гол көмәрдә, сағ гол исә көвдәдән габагдадыр).

3 - чү такт. 3/8 (тактын 1-чи јарысы)—голлар сағ тәрәфә доғру 9-чу вәзијјәтә кәтирилир; 3/8 (тактын 2-чи јарысы)—голлар сол тәрәфә доғру 9-чу вәзијјәтә кәтирилир.

4-чү такт. Голлар јенә дә сағ тәрәфә доғру 9-чу вәзијјәтә кәтирилир.

5 нөмрәли мәшг

«Узундәрә» ојун һавасы. Мусиги өлчүсү 6/8. Бүтүн һәрәкәт 4 такт әрзиндә ифа едилир. Илк вәзијјәт—голлар 1-чи позисијададыр.

1 - чи такт. Голлар 5-чи вәзијјәтә кечир. Сағ элин шәһадәт бармағы чәнәјә тохунур, сол гол исә 3-чү позисија кечир.

2 - чи такт. Голлар 5-чи (в) вәзијјәтинә кечир. Сағ элин орта вә баш бармаглары бир-биринә битишди-

рилмиш һалда јункүл һәрәкәтлә гашларын арасына тохунур. Көзләр ашағы бахыр.

3 - чү такт 3/8 (тактын 1-чи јарысы)—11-чи вәзијјәт. (Сол гол 4-чү позисијада олур, сағ гол исә сол голун дирсәјинә дајаг верир). 3/8 (тактын 2-чи јарысы)—11-чи вәзијјәт дикәр тәрәфә тәкрар едилир.

4 - чү такт. Голлар 10-чу вәзијјәтә кечир. (Сол гол 2-чи позисијададыр; сағ элин орта вә баш бармаглары бирләшдирилир вә үст тәрәфдән сол голун дирсәјинә тохунур).

Гејд: бир гол үчүн көстәрилмиш мәшгләр, о бири гол илә дә тәкрар едилир.

КӘЗИШЛӘРИНИ НӨВЛӘРИ

Ајагларын әсас вәзијјәтләри

1) 6-чы позисија—ајаглар бир јердә, пәнчәләр вә дабанлар бирләшмиш һалдадыр.

2) Тәбии вәзијјәт—дабанлар бир јердә, пәнчәләр азачыг јанлара араламышдыр.

Башланғыч—әсас кәзиш

Биринчи нөв. «Узундәрә» вә ја «Тәрәкәмә» ојун һавасы. Мусиги өлчүсү 6/8. «Бир» дедикдә тактын биринчи 3/8 һиссәси, «ики» дедикдә исә тактын икинчи 3/8 һиссәси сајылыр. Илк вәзијјәт—6-чы позисијадыр.

а) «Бир» (3/8)—сағ ајағын әввәлчә дабаныны, сонра исә пәнчәсини јерә гојмагла ирәлијә доғру бир аддым атылыр, сол ајаг исә јарымпәнчәдә саға бирләшдирилир. «Ики»—сағ ајаг илә јарым аддым ирәли, (бу һәрәкәти јарымпәнчә, ја да пәнчә-дабан илә етмәк олар).

Голлар 1-чи вәзијјәтдәдирләр. Һәрәкәт о бири ајаг илә тәкрар олундугда голлар да јерләрини дәјишир. Көвдә дүз сахланылыр, чијинләр дөнмүр.

Гејд: кәзиш сәлис, аддымлар сүрүшкән олтмалыдыр. Бу кәзиш дөврә боју вә ирәлијә доғру, һәмчинин керијә кетмәклә ифа едилир. Лакин сон һалда һәрәкәт дабандан јох, јарымпәнчәдән башланыр.

б) биринчи кезишин ејнидир, лакин бүтүн һәрәкәтләр жарымпәнчә илә ифа едилир.

Бу заман голлар тәдричән ачыларат, чох јумшаг һәрәкәтлә 1-чи позисијадан 3-чү позисијаја кәтирилир, сонра сағ гол һәрәкәти 4-чү позисијаја гәдәр давам етдирир вә голларын һәр икиси сәлис һәрәкәтлә 3-чү позисијадан кечиб 1-чи позисијаја доғру ашағы енир.

Көвдә дөврәнин дахилинә, ја да харичинә доғру чеврилмишдир. Баш, ачылмыш гола тәрәф дөнмүшдүр.

Гејд: чох вахт бу кезиш керижә доғру кетмәклә ифа едилир. Голлар 1-чи вәзијјәтдә олур.

Икинчи нөв. «Тавус кезиши». «Гәшәнки» ојун һавасы. Мусиги өлчүсү 6/8. Илк вәзијјәт—6-чы позисија. 1 такт әрзиндә ики һәрәкәт ичра едилир.

«Бир» (3/8)—сағ ајағын дабаныны јерә гојмагла ирәлијә доғру бир аддым атылыр, сол ајаг исә жарымпәнчә үстүндә сағ ајаг бармагларынын учу илә јанашы гојулур.

«Ики» (3/8)—һәрәкәт тәкрат едилир. Бәдән ифтихарла, рәван тәрздә һәрәкәт едир, һеч бир галхыб әјилмәләрә јол верилмир. Бүтүн кезиш, өзүнә сығал верән тавус гушунун һәрәкәтини хатырладыр.

Голлар 4-чү вәзијјәтдәдир, лакин башга вәзијјәтләрдә дә ола биләрләр. Баш, чижинә тәрәф чеврилмиш, бахышлар јерә доғрудур.

Үчүнчү нөв. «Гытгылыда» вә «Халабачы» ојун һавалары. Мусиги өлчүсү 6/8. Илк вәзијјәт—6-чы позисија.

«Бир» (3/8)—сағ ајаг илә јарым аддым атылыр, анчаг сонра сол ајаг онулла јанашы гојулур.

«Ики» (3/8)—сағ ајағын дабаныны јерә вурараг сағ тәрәфә доғру јарым аддым атылыр. Сағ омба јана әјиллир вә сол ајаг жарымпәнчә үстүндә сағ ајаг илә јанашы гојулур.

Һәмин һәрәкәт сол тәрәфә дә тәкрат едилир.

Бу һәрәкәти жарымпәнчә үстүндә дә ифа етмәк олар.

Голлар 7-чи вәзијјәтдә, ја да 8, 9 вә 5-чи (в) вәзијјәтләриндә ола биләр.

Бу нөв кезиш һәмчинин чыртыг чалма вә омбаларын һәрәкәти илә дә мүшәјиәт олуна биләр.

Дөрдүнчү нөв. Мусиги өлчүсү 6/8. Бу нөв, «Тәрәкәмә» ојун һавасы үчүн сәчијјәвидир. Бүтүн һәрәкәт 4 такт әрзиндә ифа едилир. Илк вәзијјәт—6-чы позисијадыр.

1-чи такт. «Бир» (3/8)—сағ ајаг жарымпәнчә үстүндә ирәли апарылыр. Көвдәнин ағырлығы сол ајағын үстүндә галыр. «Ики» (3/8)—сол ајағын дабаны кичик бир зәрбә илә јерә вурулур.

2-чи такт. «Бир» (3/8)—сағ ајаг дөздән «бошалараг» керижә апарылыр вә жарымпәнчә үстүндә јерә гојулур. Көвдәнин ағырлығы сол ајағын үстүндә галыр. «Ики» (3/8)—сол ајағын дабаны кичик бир зәрбә илә јерә вурулур.

3-чү такт. Сағ ајаг илә «башланғыч» кезишинин биринчи нөвү ифа едилир.

4-чү такт. Сол ајаг илә «башланғыч» кезишинин биринчи нөвү ифа едилир.

Бундан сонра бүтүн һәрәкәтләр јенидән тәкрат едиллир.

Бу кезиш голларын, көвдәнин вә башын һәрәкәти илә мүшәјиәт олунур.

1-чи тактда голлар илк вәзијјәт олан 1-чи позисијадан 3-чү вәзијјәтә кечир. (Сағ гол 4-чү, сол гол исә 3-чү позисијаја кечир). Баш сағ тәрәфә доғру чевриллир, бахышлар сағ голун дирсәјинә доғру ашағы јөнәлдиллир. Бу һәрәкәт заманы сағ чижин габаға вериллир.

2-чи тактда голлар 3-чү вәзијјәтдә олур, лакин бу заман сол гол 4-чү позисијаја, сағ гол исә 3-чү позисијаја кәтирилир. Бахышлар сағ ајағын пәнчәсини изләјир. Сағ чижин керижә чәкиллир.

3-чү вә 4-чү тактларда голлар «башланғыч» кезишинин биринчи нөвү үчүн сәчијјәви олан 1-чи вәзијјәтдә олур вә һәр бир һәрәкәт заманы јерләрини дәјишир.

«Сәккизлик» (ирәлијә доғру дүз хәтли кезиш).

«Азәрбајчан» ојун һавасы. Мусиги өлчүсү 6/8. Бүтүн һәрәкәт 1 такт әрзиндә ифа едиллир. Илк вәзијјәт—6-чы позисијадыр.

«Бир» (3/8)—сағ ајаг илә бүтүн пәнчә-дабан үстүндә, сол ајаға чарпаз вәзијјәтдә ирәлијә доғру бир аддым атылыр.

«Ики» (3/8)—сол ајаг жарымпәнчә үстүндә сағ ајаг илэ жанашы гојулур, сонра исә сағ ајаг жарымпәнчәжә галдырылыр.

Ејни һәрәкәт о бири ајаг илэ тәкрар едилир. (Ке-диш «сәккизлик» шәклиндә олур).

Голлар 1-чи вәзијјәтдә, ајаглара әкс истигамәтдә олур. Баш сол тәрәфә чеврилиз, бахышлар сол голун истигамәти илэ ашағыја доғру олур.

Ајаглар јерләрини дәјишдикчә голларын да вәзиј-јәти дәјишир.

Бу кәзиш заманы јәј кими азачыг галхыб-дүшмә һәрәкәтләри дә етмәк олар.

ГАЈТАРМА

«Колхоз рәгси», «Бәсти» вә башга ојун навалары. Мусиги өлчүсү 6/8. Илк вәзијјәт—6-чы позисијадыр.

«Бир» (3/8)—сағ ајаг илэ дабан үстүндә ирәлијә бир аддым атылыр, сол ајаг исә бүтүн пәнчә-дабан үс-түндә сағ ајағын јанына сүрүшдүрүлүр.

«Ики» (3/8)—сағ ајаг үстүндә кичик тулланма һәр-рәкәти, сол ајаг сағдан архада, топуг сәвијјәсиндә бү-күлүр.

Голлар: а) 11-чи вәзијјәтдә (сол гол 4-чү позисија-да олур, сағ гол исә голун дирсәјинә дајаг верир), б) 3-чү позисијададыр, бармаглар јумруг шәклиндә бү-күлмүш, лакин баш бармаглар дик һалда ачылмышдыр.

Көвдә дүз сахланылыр. Бахышлар, баш бармагла-рын истигамәтини изләјир.

Бу кәзиш мазәли рәгсләр үчүн чох сәчијјәдир.

ЈАЛЛЫ

Биринчи нөв—мелодијалар М. Магомајевин «Нәр-киз», Ү. Гачыбәјовун «Короғлу» операларындан, С. Га-чыбәјовун «Күлшән» балетиндәндир. Мусиги өлчүсү 2/4. Илк вәзијјәт—6-чы позисијадыр.

«Бир»—сағ ајаг илэ саға јарым аддым атылыр. Баш сағ тәрәфә чеврилиз.

«Ики»—сол ајаг бүтүн пәнчә-дабан үстүндә сағ ајаг илэ жанашы гојулур. Баш сол тәрәфә чеврилиз.

Аддымлама заманы дабанлар дөшәмәјә даһа бәрк зәрбә илэ вурулур ки, бу да бүтүн көвдәнин титрәмәси-нә сәбәб олур. (Бу һала «титрәтмә» дејилир). Һәрәкәт дөврә боју ифа едилир.

Рәгс едәнләр голларыны бир-бирләринин чијинләр-инә гојур, ја да чечәлә бармаглары илэ әл-әлә верир-ләр.

Икинчи нөв—Титрәтмәли кәзиш. «Нәркиз» опера-сындан «Јаллы» ојун напасы. Бу нөв кәзиш, рәгсин ағыр-ағыр вә галхыб-дүшмә һәрәкәтләри илэ ифа едилән һис-сәси үчүн сәчијјәвидир. Илк вәзијјәт—6-чы позисијадыр.

Рәгс едәнләр чечәлә бармаглары илэ чијин сәвијјә-синдә әл-әлә верәрәк бир-биринин ардынча дүзүлүрләр. Сонра көвдәни титрәдә-титрәдә ирәлијә доғру кичик ад-дымларла ирәлиләјирләр.

Үчүнчү нөв—мусиги өлчүсү 2/4. Илк вәзијјәт—ајаг-ларын тәбии дајанма вәзијјәтидир.

1-чи т а к т. «Бир»—сағ ајаг дабан үстүндә ирә-лијә, сағ тәрәфә чыхырлар. «Ики»—ајаг өз габагы тә-бии дајанма вәзијјәтинә гајтарылыр.

2-чи т а к т. 1-чи такт сол ајаг илэ тәкрар едилир

1-чи вә 2-чи тактлар заманы ифачылар чечәлә бармаглары илэ әл-әлә верир вә голларыны јухары галдырырлар, чијинләр һәрәкәтдә олан ајаға тәрәф чеврилиз. Баш һәрәкәтдә олан ајағын әкс тәрәфинә чеврилмиш олур.

3-чү т а к т. «Бир»—сағ ајаг илэ бүтүн пәнчә-да-бан үстүндә јарым аддым саға атылыр. «Ики»—сол ајаг сағ ајаға чарпаз вәзијјәтдә габаға гојулур, ејни заман-да көвдә титрәдилир.

Голлар ашағы салынмыш олур, ифачылар бир-бир-ләринин чечәлә бармагларындан тутурлар.

4-чү т а к т. «Бир»—сағ ајаг сол ајаг илэ жанашы гојулур, бу заман көвдә азачыг јерә чөкүр. «Ики»—һәр ики ајаг илэ тулланма һәрәкәти ифа едилир.

Ифачылар бир-бирләринин чечәлә бармагларындан тутмуш, голлар ашағы салынмышдыр. Көвдә дүз сахла-нылыр.

Дөрдүнчү нөв—«Нәркиз» операсындан «Јаллы» ојун напасы. Бүтүн һәрәкәт 3 такт әрзиндә ифа едилир. Му-сиги өлчүсү 2/4. «Јаллынын» сүр'әтлә ифа едилән һиссә-

сина аиддир. Илк везијјет ајагларын тәбии дајанма везијјетидир. Ифачылар бир-биринин элиндән тутараг дөрә боју рәгс едирләр.

1-чи такт. «Бир»—сағ ајаг илә јүјүрмә. «Ики»—сол ајаг илә јүјүрмә.

2-чи такт. «Бир»—сағ ајаг илә тулланма һәрәкәти едилир, сол ајаг илә сәрт һәрәкәтлә ирәли атылыр. «Ики»—јенә дә сағ ајаг илә тулланма һәрәкәти едилир. Сол ајаг илә сәрт һәрәкәтлә бүкүлүр вә јенә дә ирәли атылыр.

3-чү такт. «Бир»—сол ајаг илә тулланма һәрәкәти едилир, сағ ајаг илә сәрт һәрәкәтлә ирәли атылыр. «Ики»—јенә дә сол ајаг илә тулланма һәрәкәти едилир, сағ ајаг илә сәрт һәрәкәтлә бүкүлүр вә јенә дә ирәли атылыр.

Бешиччи нөв—«Ајаг дөнмәси». «Короғлу» операсынын 3-чү пәрдәсиндән «Јаллы» ојун һавасы. Мусиги өлчүсү 2/4. «Јаллынын» сүр'әтлә ифа едилән һиссәсинә аиддир. Бүтүн һәрәкәт 2 такт эрзиндә ифа едилир. Илк везијјет—ајагларын тәбии дајанма везијјетидир. Голлар јухары галдырылыр, ифачылар бир-биринин чечәлә бармағындан тутурлар.

Затакт. (1-чи тактдан габаг јарымчыг такт)—«Һә» дедикдә сол ајаг илә азачыг тулланма һәрәкәти едилир.

1-чи такт. «Бир»—сағ ајаг ирәли атылыр вә көвдә ашағы әжилир. Сол ајаг диздән бүкүләрәк арха тәрәфдән јухары галдырылыр (бу заман голлар ашағы салыныр). «Ики»—һәрәкәт сол ајаға кечир вә көвдәнин ағырлығы да онун үзәринә дүшүр.

2-чи такт. «Бир»—сол ајагла тулланма, ејни заманда сағ ајаг пәнчә үстүндә дөнәрәк чеврилмәмиш везијјәтдән чеврилмиш везијјәтә кәдилр («ајаг дөнмәси») вә дабандан башлајараг бүтүн пәнчә-дабан үстүнә гојулур (голлар јухары галхыр). «Ики»—сол ајаг илә бир аддым атараг сағ ајағын габағына гојулур, сағ ајаг диздән бүкүлүр вә бүтүн һәрәкәт јенидән башланыр.

Алтынчы нөв. «Нәркиз» операсындан «Јаллы» мелодиясы. «Јаллынын» сүр'әтлә ифа едилән һиссәсинә аиддир. Илк везијјет ајагларын тәбии дајанма везијјетидир. Голлар чийинләрин сәвијјәсиндәдилр. Ифачылар бир-биринин чечәлә бармагларындан тутурлар.

1-чи такт. «Бир»—һәр ики ајаг илә јәј кими азачыг галхыб-дүшмә һәрәкәтләри едилир. (Бу заман голлар ашағы салыныр). «Ики»—јенә дә «бир» сајында көстәрилән һәрәкәт.

2-чи такт. 1-чи такт бүтүнлүклә тәкрар едилир.

3-чү такт. «Бир»—сағ ајаг илә сағ тәрәфә бир аддым атылыр. «Ики»—сол ајаг илә сағ тәрәфә бир аддым атылараг, сағ ајағын габағына гојулур.

3-чү тактын сонунда голлар јухары галдырылыр. Көвдә дүз сахланылыр.

Гейд: бу нөв һәрәкәти ајаглары диздән бүкәрәк тулланма һәрәкәти илә дә ифа етмәк олар.

Јана доғру кәзишләр

Биринчи нөв. «Узундәрә» ојун һавасы. Мусиги өлчүсү 6/8. Бүтүн һәрәкәт јарым такт (3/8) эрзиндә ифа едилр. Илк везијјет—6-чы позисијадыр.

«Бир» (3/8)—сағ ајаг илә бүтүн пәнчә-дабан үстүндә сағ тәрәфә доғру бир аддым атылыр вә дәрһал сол ајаг јарымпәнчә үстүндә сағ ајаг илә јанашы гојулур (дизләр бир јердә олур). «Ики» (3/8)—һәрәкәт тәкрар едилир.

Бу һәрәкәтләр бир нечә дәфә дә тәкрар едилир.

Голлар 1-чи везијјәтдәдилр (сағ гол 2-чи, сол гол илә 3-чү позисијададыр). а) «Кәл-кәл»—әлләр ачыг, овучлар јухарыја доғру ачылмыш, рәгс едән елә бил кими илә чағырыр. б) «Кет-кет»—әлләр ачыг, овучлар ашағыја доғру чеврилмиш, баш кимдән илә үз дөндәрмиш кими ачыг әлләрдән әкс тәрәфә чеврилмишдилр.

Икинчи нөв. Мусиги өлчүсү 6/8. Бүтүн һәрәкәтләр јарымпәнчә үстүндә ифа едилир. Илк везијјет—6-чы позисијадыр.

«Бир» (1/8)—сағ ајаг илә сағ тәрәфә бир аддым атараг јарымпәнчә үстүндә дајанмалы (дизләр бир јердә олмалыдыр).

«Ики» (1/8)—сол ајағы сағ илә јанашы гојараг јарымпәнчә үстүндә дајанмалы.

«Үч» (1/8)—јенә сағ ајаг илә саға тәрәф јарым аддым атараг јарымпәнчә үстүндә дајанмалы.

«Дөрд» (1/8)—сол ајаг илэ сағ тәрәфә доғру бир аддым атарағ жарымпәнчә үстүндә дајанмалы (чарпаз кими).

«Беш» вә «алты»—пауза.

Һәрәкәт тәкрар едиллир. Бүтүн јухарыдакы һәрәкәтләр сол тәрәфә доғру да ифа едиллир. Лакин бу заман һәрәкәт сол ајаг илэ башланыр.

Голларын һәрәкәти исә ашағыдакы кимидир: «бир», «ики», «үч» сајларында (3/8)—сағ гол 3-чү, сол гол исә 2-чи позисијада олур, баш сағ тәрәфә чеврилир. Һәрәкәтин икинчи һиссәсиндә—«дөрд» саында (1/8)—голлар бир-бирләри илэ јерләрини дәјиширләр: сол гол 3-чү, сағ гол исә 2-чи позисијада кечир; баш сол тәрәфә чеврилир; «беш» вә «алты» сајларында (2/8)—пауза.

Үчүнчү нөв. «Күлкөз» ојун һавасы. Мусиги өлчүсү 6/8. Һәрәкәт 2 такт әрзинлә ифа едиллир. Илк вәзијјәт—ајагларын тәби дајанма вәзијјәтидир.

1-чи т а к т. «Бир» (3/8)—сағ ајаг илэ алчағ жарымпәнчә үстүндә сағ тәрәфә доғру бир аддым атарағ сол ајағы жарымпәнчә үстүндә галдырмалы вә 6-чы позисијада сағ ајаг илэ јанашы гојмалы. «Ики» (3/8)—сағ ајаг илэ бүтүн пәнчә-дабан үстүндә сағ тәрәфә доғру бир аддым атмалы вә бу заман көвдәнин ағырлығы сағ ајағын үстүнә дүшмәлидир.

Голлар 1-чи вәзијјәтдәдилрләр. (Сол 3-чү, сағ исә 2-чи позисијаларды).

2-чи т а к т. «Бир» (3/8)—сол ајағы һаваја галдырыб сағ ајагдан ирәлидә вә онунла чарпаз вәзијјәтдә, пәнчә үстүндә јерә гојмалы. «Ики» (3/8)—сол ајағы јердән көтүрмәли вә азачыг галдырарағ ирәли узатмалы.

Бу заман голлар өз вәзијјәтләрини әлләрин јүнкүл даирәви һәрәкәтләри васитәсилә дәјиширләр. (Сол гол 2-чи, сағ гол исә 3-чү позисијада кечир).

Дөрдүнчү нөв. Пәнчәләрин дөндәрилмәси илэ јанлара доғру һәрәкәтләр. Мусиги өлчүсү 6/8. Илк вәзијјәт—6-чы позисијадыр.

Марағлы бурасыдыр ки, јана доғру кәзишин бу нөвүнә бир чох үзгәләрин рәгсләриндә мәселән: дүс тартар, ермәни рәгсләриндә дә тез-тез тәсадүф етмәк олар.

Азәрбајҗан рәгсләриндә бу кедиш гәдим рәгсләр, хусусилә «Гытгылыда» рәгси үчүн олдугча сәчијјәвидир.

«Бир» (3/8)—дабанлар дөшәмәдән азачыг галдырылыр вә пәнчәләр мүмкүн олдугча сағ тәрәфә доғру дөндәрилир.

«Ики» (3/8)—һәмин тәрәфә доғру дөнмә бу дәфә дабан үстүндә тәкрар едиллир, пәнчәләр сағ тәрәфә дөндәрилир.

Һәрәкәт мүдам ејни тәрәфә доғру давам етдирилир. Голлар 9-чү вәзијјәтдәдилр. Баш, һәрәкәт давам едән тәрәфә чеврилмишдир.

РӘГСЛӘРИН АҖРЫ-АҖРЫ ҺИССӘЛӘРИ

Сүзмәк

Сүзмәк, Азәрбајҗан рәгсләринин сәчијјәви хусусијјәтләриндән биридир. Бир чох һалларда Азәрбајҗан рәгсләри мүхтәлиф аксессуарлар (әләвә бөзәк), мәселән: јайлыг, паднос, стәжан вә и. а. илэ ифа едиллир ки, сүзмәк заманы бу әшјалар әлдә ојнадылыр.

Сүзмәк адәтән ојун һавасынын 2-чи һиссәсиндә ифа едиллир, чүнки тәхминән бүтүн рәгс мелодијаларынын сүзмәк үчүн хусуси һиссәси вардыр.

Биринчи нөв. Көвдә саға доғру чеврилир. Мусиги өлчүсү 6/8. Илк вәзијјәт—ајагларын тәби дајанма вәзијјәтидир. Сағ ајаг бүтүн пәнчә-дабан үстүндәдилр, сол ајаг исә елә бил жарымпәнчә үстүндә азачыг итәләнир. Көвдә сағ тәрәфә доғру, баш исә көвдәнин ардынча чеврилир.

Голлар 1-чи вәзијјәтдә олур. Бу нөв, олдугча јаваш-јаваш вә мүлајим һәрәкәтләрлә ифа едиллир. Бу һалда чеврилмә 90° олур, сонра исә кери гајытмагла гуртарыр. (Бу чеврилмәни 180°-дә етмәк олар). Һәрәкәт сол тәрәфә доғру тәкрар едиллир.

Икинчи нөв. «Јолочка»—мусиги өлчүсү 6/8. Илк вәзијјәт—ајаглар тәби дајанма вәзијјәтиндә дидән азачыг бүкүлмүшдүр.

«Бир» (3/8)—ајагларын учу бир-биринә тәрәф дөндәрилир, сағ ајаг пәнчәни јериндән тәрпәнмәдән дабаны

саға доғру дөндәрир, сол ајаг исә дабаны јериндә сахламагла. пәнчәни саға, јә'ни дахилә доғру чевирир.

«Ики» (3/8)—ајаглар илк вәзијјәтә гајтарылыр. Сағ ајаг дабаны јериндә сахламагла пәнчәни саға доғру апарыр, сол ајаг исә пәнчәни јериндә сахламагла, дабаны сағ ајағын дабанына тәрәф чәкир.

Һәрәкәт бүтүн пәнчә-дабан үстүндә ифа едилир; һәрәкәти саға-сола дөмәклә вә өзү өз башына доланмагла ифа етмәк олар.

Голлар 1-чи позисијадан чарпазланмыш илләр илә 2-чи позисијаја кечәрәк башдан јухары галдырылыр, сонра овучлар јухарыја тәрәф чеврилир вә 3-чү позисијадан кечәрәк 1-чи позисијаја, јанлара ачылыр. Бахышлар әлләрин һәрәкәтини изләјир.

Үчүнчү нөв. Диз үстүндә отурараг ифа едилир. Му-сиги өлчүсү 6/8. Адәтән дәсмал илә олан рәгсләр дә бир дизин үстүндә јерә чөкмәклә ифа едилир. Сол ајаг архаја узадылмыш олур. Рәггәсә дәсмалы јерә салараг бир дизи үстүндә јерә чөкүр вә көвдәни сағ чијиндән ашағы әјәрәк дишләри илә дәсмалы јердән көтүрүр. Сағ гол 2-чи, сол гол исә 3-чү (1-чи вәзијјәт) позисијада олур.

Дәсмал јердән көтүрүлдүкдән сонра, сағ әлә өтүрүлүр вә әввәлчә әлләр илә фырланма һәрәкәтләри, сонра исә голлар илә башын әтрафында даирәви һәрәкәтләр ифа едилир. Бу заман көвдә һәр тәрәфә әјилир вә дизләр кет-кедә дүзәлдилир. Бахышлар дәсмалын һәрәкәтини изләјир.

Диксинмә

Диксинмә адәтән рәгсин икничи һиссәсиндә, сүзмәк вахты, көвдәнин, чијинләрин вә әлләрин һәрәкәтләри илә ифа едилир.

Көвдәнин диксинмәси—гәдим рәгсләр үчүн сәчијјәви һәрәкәтдир. Елә бил ки, рәгс едәнин күрәјинә киминсә гәфләтән тохунмасы нәтичәсиндә көвдәнин јухары һиссәси бирдән-бирә диксинир.

Чијинләрин диксинмәси—чијинләрин ирәли вә керижә доғру һәрәкәтиндән ибарәтдир.

Титрәтмә

Көвдәнин титрәтмәси. Анчаг киши рәгсләриндә тәсадүф едилир. Илк вәзијјәт—ајаглар јанлара аралаймыш, көвдәнин ағырлығы һәр ики ајағын үстүнә дүшүр.

Голлар 3-чү позисијада јанлара ачылмыш вә дүз узадылмыш, овучларын ичи ашағыја чеврилмишдир.

Дабанлар дөшәмәјә бәрк басылдығы үчүн бүтүн көвдә азачыг титрәјир.

Бармагларын учлары ашағы вә јухарыја доғру һәрәкәт етмәклә азачыг титрәмә давам етдирилир.

Голлар 3-чү позисијада ачылмыш, овучлар ашағыја чеврилмишдир. Әлләрин бармаглары бир-бириндән аралаймышдыр.

Чыртма

Демәк олар ки, голларын бүтүн вәзијјәтләриндә ифа етмәк олар:

- а) баш вә орта бармаглар илә;
- б) баш, шәһадәт вә орта бармаглар илә 9-чу вәзијјәт вә и. а.
- в) сағ әл јумулур вә сол әлин шәһадәт бармағы, орта бармаға дөјәрәк сол әлин јумулмуш бармаглары үстүндә чыртыг чалыр. (Шәкил 18).

Бурчутма

Гәдим рәгсләр үчүн чоҳ сәчијјәвидир. Ајагларын һәрәкәти јанларын јүнкүл бурчудулмасы илә мүшајиәт едилир.

Кечмиш заманда гадынлар бир-биринин үстүндән бир нечә ели вә узун туманлар кејирдиләр, бунларын алтындан ајаглар, демәк олар ки, һеч көрүнмүрдү. Јанларын јүнкүл бурчудулмасы туманларын кезәл һалда далгаланмасына сәбәб олурду.

Фырланма

Азәрбајчан рәгсләри үчүн сәчијјәви олан бир нечә нөв фырланма һәрәкәтләри вардыр.

Биринчи нөв. Һәр ики ајаг үстүндә фырланыб бирдән-бирә дајанмалы (адәтән сүзмәјә кечид заманы ифа едилир). Бу, бир ајағын јарымпәнчәси үстүндә ифа едилир, о бири ајаг исә һавада, 6-чы позисија формасында галыр. Мусиги өлчүсү 6/8. Илк вәзијјәт—6-чы позисијадыр.

«**Бир**» (3/8)—сағ ајаг илә алчаг јарымпәнчә үстүндә сағ тәрәфә доғру бир аддым атылып, сол ајаг исә һавада 6-чы позисијада сахланылараг сағ ајағын јанына кәтирилир.

«**Ики**» (3/8)—фырланма илк вәзијјәтә гајыдана гәдәр давам етдирилир вә һәр ики ајағын бүтүн пәнчәдабан үстүндә бирдән-бирә дајанмасы илә гуртарыр.

Икинчи нөв. Бир тәрәфдән о бири тәрәфә фырланма һәрәкәти. Мусиги өлчүсү 6/8. Илк вәзијјәт—6-чы позисијадыр.

«**Бир**» (3/8)—көвдәни 90° бучаг алтында фырлатмагла сағ ајаг илә бүтүн пәнчәдабан үстүндә саға доғру бир аддым атмалы.

«**Ики**» (3/8)—фырланманы илк вәзијјәтә гајыдана гәдәр давам етдирәрәк сол ајағы сағ илә јанашы гојмалы вә фырланманы сағ ајағы јерә вурмагла гуртармалы. Сол ајаг јарымпәнчә үстүндә галыр, көвдәнин ағырлығы сағ ајағын үстүнә дүшүр.

Фырланма сол тәрәфә дә тәкрар едилир. «**Бир**» (3/8)—көвдәни 90° бучаг алтында фырлатмагла, сол ајагла бүтүн пәнчәдабан үстүндә сола доғру бир аддым атмалы. «**Ики**» (3/8)—фырланманы илк вәзијјәтә гајыдана гәдәр давам етдирәрәк сағ ајағы сол илә јанашы гојмалы вә фырланманы сол ајағы јерә вурмагла гуртармалы. Сағ ајаг јарымпәнчә үстүндә галыр, көвдәнин ағырлығы сол ајағын үстүнә дүшүр.

Голлар 1-чи вәзијјәтдәдир. Фырланма заманы голлар 3-чү позисијага кәтириләрәк јанлара ачылып, әлләр исә овучларыны ифачыја доғру чевирмәклә даирәви фырланма һәрәкәтләри едир; фырланма 1-чи вәзијјәтдә гуртарыр.

Үчүнчү нөв. Мусиги өлчүсү 6/8. 2 такт әрзиндә ичра едилир. Илк вәзијјәт—ајагларын тәбии дајанма вәзијјәтидир.

1-чи такт. «**Бир**» (3/8)—180° бучаг алтында фырланараг сағ ајаг илә бир аддым ирәли атыб јерә

чөмәлмәли. «**Ики**» (3/8)—сол ајаг сағ ајагадан керидә јарымпәнчә үстүндә јерә вурулур, сонра сағ ајаг сол ајагдан ирәлидә јерә вурулур.

2-чи такт. «**Бир**» (3/8)—180° бучаг алтында фырланараг сол ајаг илә бир аддым ирәли атмалы. «**Ики**» (3/8)—сағ ајаг сол ајагдан керидә јарымпәнчә үстүндә јерә вурулур, сонра сол ајаг сағ ајагдан ирәлидә јарымпәнчә үстүндә јерә вурулур.

Бу гајда илә фырланма һәрәкәти бир нечә дәфә тәкрар едилир.

Голларын вәзијјәти: сағ гол ирәлидә, 2-чи позисијада, сол гол исә 3-чү позисијададыр. Овучлар ашағыја, доғру чеврилмишдир. Һәр бир фырланма заманы әлләр јухары галдырылып вә ашағы салыныр. Бу заман голларын вәзијјәти дәјишмир.

Дөрдүнчү нөв. Бир ајағын үстүндә бир-биринин ардынча бир нечә фырланма һәрәкәти ичра едилир. Мусиги өлчүсү 6/8.

Сағ тәрәфә фырланма сағ ајағын үстүндә ифа едилир, бу заман сол ајаг јарымпәнчә үстүндә сағ ајаг илә јанашы гојулур; көвдәнин ағырлығы сағ ајағын үстүнә дүшүр.

Сол тәрәфә фырланма сол ајағын үстүндә ифа едилир, бу заман сағ ајаг јарымпәнчә үстүндә сол ајаг илә јанашы гојулур; көвдәнин ағырлығы сол ајағын үстүнә дүшүр.

Голлар 1-чи вәзијјәтдә олур.

Бешинчи нөв. Бир ајағы көтүрүб о биринин јерә гојмагла јарымпәнчәләр үстүндә бир-биринин ардынча фырланма һәрәкәтләри ифа едилир. Фырланма һәм сағ, һәм дә сол тәрәфә доғру ифа едилир. Мусиги өлчүсү 6/8.

Тә'зим

Ајаглар тәбии дајанма вәзијјәтиндә олур. Сол ајаг дидән бүкүлүр вә јарымпәнчә үстүндә сағ ајаг илә јанашы гојулур. Көвдә азачыг габаға әжилир.

Сол гол көвдә боју ашағы салыныр, сағ гол исә дирсәкдән бүкүләрәк синә сәвијјәсинә кәтирилир вә әлин чечәлә бармаг тәрәфиндәки јаны илә көвдәјә тохунур.

РЭГС ЕТУДЛӘРИ

1 нөмрәли етүд

«Азәрбајчан» ојун һавасы. Мусиги өлчүсү 6/8.

8 такт әрзиндә—башланғыч кәзишинин биринчи нөвү дөврә боју ифа едилир.

Голлар 1-чи вәзијәтдә олмагла һәр бир тактда јерләриши дәјиширләр. (Схема № 1).

8-чи тактын ахырында голлар 1-чи позисијаја доғру ашағы салыныр, әлләр исә бир-биринә чарпаз вәзијәтдә олурлар. (Бир әл о бириси әлин үстүнү өртүр).

8 такт әрзиндә—башланғыч кәзишинин биринчи нөвү дөврә боју јарымпәнчә үстүндә ифа едилир. Голлар тәдричлә 3-чү вәзијәтә кәтириләрәк јанлара ачылыр. Сол гол 4-чү позисијада, сағ гол исә 3-чү позисијада олур, сонра голлар јумшаг һәрәкәтлә ашағы салынараг 1-чи позисијаја кечир.

6 такт әрзиндә—сағ ајагдан башлајараг сәккизлик кәзишинин биринчи нөвү киши ирәлијә дүз хәтлә кедиш. (Схема № 2).

Голлар 1-чи вәзијәтдә, ајаглара әкс истигамәтдәдир. Бахышлар сол голун истигамәти илә ашағыја доғру чеврилмишдир.

Ајагларын вәзијәти дәјишдикчә голларын да вәзијәти дәјишир.

1 такт әрзиндә—һәр ики ајаг үстүндә биринчи нөвлү фырланма һәрәкәти ифа едилир.

1 такт әрзиндә—һәрәкәт дајандырылыр вә пауза.

6 такт әрзиндә—сағ тәрәфә доғру сүзмәјин биринчи нөвү ифа едилир. Голлар 1-чи вәзијәтдәдир. (Сағ гол 2-чи позисијада, сол гол исә 3-чү позисијададыр). (Схема № 3).

6 такт әрзиндә—сол тәрәфә доғру сүзмәјин биринчи нөвү ифа едилир. Голлар 1-чи вәзијәтдәдир. (Сол гол 2-чи позисијада, сағ гол исә 3-чү позисијададыр). (Схема № 4).

8 такт әрзиндә—өзү өз башына доланмагла сүзмәјин икинчи нөвү ифа едилир. (Схема № 5).

Әлләр бир-биринә чарпаз олмагла голлар 1-чи позисијадан 2-чи позисијаја кечәрәк башын үзәринә гал-

дырылыр, сонра овучлар јухарыја доғру чеврилир вә голлар 3-чү позисијадан кечәрәк 1-чи позисијаја—јанлара доғру ачылыр.

Бахышлар әлләрин һәрәкәтини изләјир.

8 такт әрзиндә—сағ ајагдан башлајараг јана доғру кәзишин икинчи нөвү ифа едилир. (Схема № 6).

8 такт әрзиндә—арха тәрәфлә кетмәклә башланғычын биринчи нөвү ифа едилир. Һәрәкәт зигзаг хәтләр боју едилир. Һәрәкәтин истигамәти һәр ики тактдан сонра дәјишир. (Схема № 7).

Голлар 1-чи вәзијәтдәдир. Һәрәкәтин истигамәти дәјишдикчә голларын вәзијәти дә дәјишир.

Сонра мелодија јенидән башланыр.

15 такт әрзиндә—әввәлки 15 такты тәкрат етмәли.

1 такт әрзиндә—фырланараг һәр ики ајаг үстүндә дајанмалы вә тәзим етмәли.

2 нөмрәли етүд

«Гәшәнки» ојун һавасы. Мусиги өлчүсү 6/8. Етүд тәкратсыз ифа едилир.

16 такт әрзиндә—башланғычын икинчи нөвү («Тавус кәзиши») дөврә боју ифа едилир. Һәрәкәт, ифачыларын үзләри дөврәнин ичорисинә олдуғу вәзијәтдә башланыр.

Һәр дөрд тактдан сонра ифачыларын архасы вә үзү дөврәнин ичәрисинә чеврилир.

Голлар 4-чү вәзијәтдә олур.

16-чы тактын ахырында фырланманын биринчи нөвү ифа едиләрәк һәрәкәт бирдән-бирә һәр ики ајаг үстүндә дајандырылыр.

Голлар көвдә боју салланмыш, бахышлар ашағыја доғру чеврилмишдир.

12 такт әрзиндә—сүзмәк. Ајаглар демәк олар ки, һәрәкәтсиздир. Анчаг сол ајаг јарымпәнчә үстүндә јүнкүлчә мүтәмади јерә вурулур.

Голлар тәдричлә көвдә боју јухары галдырылараг чийиләрин сәвијәсинә кәтирилир. Ејни заманда әлләр титрәдилир.

2 такт эрзиндэ—фырланманын үчүнчү нөвү ифа едилир. Дирсәкдән бүкүлмүш сағ гол көз сәвијјә-синдә олур, сол исә 2-чи позицияја кечир.

2-чи тактын ахырында һәрәкәт гуртарыр вә тә'зим едилир.

КИШИ РӘГСЛӘРИ

Тәртіб едәнләр:

Б. А. МЭММЭДОВ вә А. В. АКОПОВ

ГОЛЛАРЫН ӘСЛӘС ВӘЗИЈӘТЛӘРИ

Һазырлыг вәзијјәти. Голлар сәрбәст һалда көвдә боју ашағы салынмыш, азачыг јанлара ачылмышдыр. Әлләр ачыг, овучлар ичәријә тәрәф чеврилмиш, бармаглар бир-биринә битишдирилмишдир. (Шәкил 1).

1-чи вәзијјәт. Сағ гол дирсәкдән азачыг бүкүлмәклә овучу кәнара тәрәф чеврилмиш һалда дөшүи сәвијјәсиндә вә көвдәнин габағында олур. Сол гол, овучу кәнара тәрәф чеврилмиш һалда чијин сәвијјәсиндә јана доғру ачылмыш, бармаглар бир-биринә битишдирилмиш вә јухары тәрәфә чеврилмишдир. (Шәкил 2).

2-чи вәзијјәт. Голлар чијин сәвијјәсиндә јанлара ачылмыш, овучлар кәнара тәрәф чеврилмиш, бармаглар јухары галдырылмышдыр. (Шәкил 3).

3-чү вәзијјәт. Сағ гол чијиндән јухары галдырылмыш, сол гол исә овучу кәнара тәрәф чеврилмиш вә бармаглары јухары галдырылмыш һалда чијин сәвијјәсиндә јана доғру ачылмышдыр. (Шәкил 4).

4-чү вәзијјәт. Сағ гол дирсәкдән бүкүләрәк овучу илә пејсәрә тохунур, елә бил папағы сахлајыр. Сол гол овучу кәнара тәрәф чеврилмиш вә бармаглары јухары галдырылмыш һалда јана доғру ачылмышдыр. (Шәкил 5).

5-чи вәзијјәт. Голлар 1-чи вәзијјәтдән азачыг ашағыдадыр, баш бармаглар ашағыја доғру јөнәлдилмиш, галанлары исә јумругланмышдыр. Бу вәзијјәтдә әлләри баш бармагларынын һәрәкәти илә јухарыја доғру чевирмәк олар.

Бу вәзијјәт гәдим мазәли рәғсләр үчүн сәмијјәвидир. (Шәкил 6 вә 7).

6-чы вэзијјэт. Голлар дирсәкдән азачыг бүкүләрәк башдан јухары галдырылмышдыр, сол элин шәһадәт вә орта бармаглары сағ элин овучуна гојулараг чыртыг чалырлар. Бу вэзијјәт дә мазәли рәгсләр үчүн сәвијјәвидир. (Шәкил 8).

7-чи вэзијјәт. Сол гол дирсәкдән бүкүләрәк овучу кәнара чеврилмиш һалда кәмәрә сәјкәнилик. Сағ гол дирсәкдә ачылымш һалда үзүн сәвијјәсиндәдир, сағ әл галдырылмыш вә кәнара тәрәф чеврилмишдир, бармаглар јухары галдырылмышдыр. (Шәкил 9).

КӘЗИШЛӘРИН НӨВЛӘРИ

Башлангыч—әсас кәзиш

«Узундәрә», «Тәрәкәмә» вә «Газағы» ојун һавалары. Бүтүн һәрәкәт 1 такт әрзиндә ифа едилир. (Шәкил 10).

«Бир»—сағ ајагла бүтүн пәнчә-дабан үстүндә бир аддым атылып, сол ајаг јарымпәнчә үстүндә сағ ајага битишдирилир.

«Ики»—сағ ајагла јарымпәнчә үстүндә (бүтүн пәнчә-дабан үстүндә дә олар) јарым аддым ирәли.

Һәммин һәрәкәтләр о бири ајагла тәкрат едилир.

Голлар 1, 2 вә 3-чү вэзијјәтләрдә ола биләрләр.

Г е ј д: кәзиш сәлиседир. Дөврә боју, дүз истигамәт-дә вә керижә кетмәклә ифа едилир. Керижә доғру һәрәкәт заманы аддым јарымпәнчә үстүндә башланыр.

Атланмаг илә кәзиш

«Чәнки», «Јаллы» вә «Нуха рәгси» ојун һавалары. Бүтүн һәрәкәт 1 такт әрзиндә ифа едилир. (Шәкил 12).

«Бир»—сағ ајагла бир аддым ирәли.

«Ики»—сағ ајаг үстүндә атланмалы. Сол ајағы исә сағ ајағын дизи сәвијјәсиндә бүкмәли.

Һәрәкәт о бири ајагла тәкрат едилир. Сағ голу көвдәнин габағында бүкмәли, солу исә јана доғру ачмалы (1-чи вэзијјәт). Һәрәкәт јана доғру давам етдирилир, көвдә ачыг гол тәрәфә дөндөрилир.

Чобан кәзиши

«Нуха рәгси» ојун һавасы. Бүтүн һәрәкәт 4 такт әрзиндә ифа едилир. (Шәкил 13 вә 14).

1-чи такт. «Бир», «ики»—сол ајағы дабан үстүндә сағын габағында, она чарпаз вэзијјәтиндә гојмалы.

2-чи такт. «Бир», «ики»—сол ајағы јарымпәнчә үстүндә сағын архасында гојмалы.

3-чү такт. «Бир», «ики»—әввәлчә сол вә сонра сағ ајагла бир аддым ирәли.

4-чү такт. «Бир», «ики»—сол ајагла бир аддым ирәли атмалы, сағы исә сол ајағын архасында диздәп азачыг бүкмәли.

Бүтүн һәрәкәт о бири ајагла тәкрат едилир.

Әлләр, чијиндә чомаг тутур. Баш, ачылымш ајага доғру чеврилмиш, бахышлар дабана доғру јөнәлдилмишдир. Аддым атылан заман исә рәгседән, дүз габага бахыр. Голлар һәмчишин јанлара доғру да ачыла биләр (2-чи вэзијјәт).

«ШАЛАХО»

«Шалахо» вә «Нуха рәгси» ојун һавалары. Бүтүн һәрәкәт 1 такт әрзиндә ифа едилир. (Шәкил 15).

«Бир»—сағ ајагла бир аддым атмалы. «Ики»—сағ ајаг үстүндә һоппанмалы, сол ајағы исә сағын јанында диздән бүкмәли. Һәрәкәт о бири ајагла тәкрат едилир. Голлар јанлара доғру ачылып (2-чи вэзијјәт). Көвдә дүз сахланылып. Баш, тамашанылара доғру олуру.

«ГАЈТАҒЫ» — «ЛӘЗКИҢӘНКИ»

«Ләзкинәнки» вә «Нуха рәгси» ојун һавалары. Бүтүн һәрәкәт 1 такт әрзиндә ифа едилир. (Шәкил 16).

«Бир»—сағ ајагла бир аддым атмалы, сол ајағы исә јарымпәнчә үстүндә сүрүшдүрәрәк сағын јанына гојмалы.

«Ики»—сағ ајағы дөшәмәнин үстү илә сүрүшдүрәрәк јарымдабан үстүндә ирәли чәкмәли.

Һәммин һәрәкәтләр о бири ајагла тәкрат едилир.

Голлар 1-чи везијјәтдә олурлар (әлләр јумругланмыш һалда ола биләр). Көвдәни дүз сахламалы. Бу кәзини заманы голлар өз истигамәтләрини белә дәјишә биләрләр: кәһ сол гол бүкүлүб сағ гол ачылып, кәһ да сағ гол бүкүлүб сол гол ачылып.

Јарымпәнчә үстүндә јан кәзини

«Гәјтағы» вә «Нуха рәгси» ојун һавалары. Бүтүн һәрәкәт 2 такт әрзиндә ифа едилир. (Шәкил 17 вә 18).

1-чи такт. «Бир» — сағ ајағ илә јана доғру бир аддым атмалы, сол ајағы јарымпәнчә үстүндә сағын јанына гојмалы. «Ики» — сағ ајағ илә јарымпәнчә үстүндә јана доғру бир аддым атмалы.

2-чи такт. «Бир» — сол ајағы јарымпәнчә үстүндә сағ ајағын габағына гојмалы вә көвдәни ағырлығыны сол ајағын үстүнә салмалы. «Ики» — сағ ајағы сол ајағдан архада диздән бүкмәли. Бүтүн һәрәкәт сағ тәрәфә доғру тәкрар едилир.

Бу кәзини һоппанма илә дә ола биләр. Һоппанма сол ајағ үстүндә, 2-чи тактын «ики» сајында ифа едилр.

1-чи тактда сағ голу јана ачмалы, сол голу исә көвдәдән габагда бүкмәли (1-чи везијјәт). Овучлар ачыг һалда јухарыја чеврилик, баш исә ачыг гола тәрәф дөндәрилик. 2-чи тактда башын вә голларын везијјәти әкс тәрәфә дәјишдирилик.

«Кәл-кәл» (мәзәли кәзини)

«Һејвакүлү» вә «Азәрбајчан» ојун һавалары. Бүтүн һәрәкәт ики такт әрзиндә ифа едилр. (Шәкил 6 вә 7).

1-чи такт. «Бир» — сағ ајағы дабан үстүндә сағ чини сәвијјәсиндә ирәли атмалы. «Ики» — сағ ајағ үстүндә азачыг һоппанмагла сол ајағы диздән бүкмәли.

2-чи такт. «Бир», «ики» — бүтүн һәрәкәтләр о бири ајағ илә дә тәкрар едилмәлидир.

1-чи тактда көвдә ачылмыш ајаға доғру габаға әжилр. Голлар 5-чи везијјәтдә олур. Баш бармаглар

ашағыја доғру јөнәлдилмиш, галан бармаглар исә јумругланмыш олур. 2-чи тактда көвдә дүзәлдилик, баш ачыг ајағ тәрәфә дөндәрилик, әлләрин баш бармаглары исә јухарыја тәрәф чеврилик.

ГАЈТАРМА

«Колхоз рәгси» вә «Азәрбајчан» ојун һавалары. Бүтүн һәрәкәт 1 такт әрзиндә ифа едилр. (Шәкил 7).

«Бир» — сағ ајағ илә дабан үстүндә ирәли бир аддым атмалы вә ејни заманда сол ајағы бүтүн пәнчә-дабан үстүндә сағ ајағын архасында гојмалы.

«Ики» — сағ ајағ үстүндә азачыг һоппанмагла сол ајағы диздән бүкмәли вә сағ ајағын архасында сыхмалы.

Бүтүн һәрәкәт сол ајағ илә дә тәкрар едилр. Сағ гол көвдәдән габагда ирәлије узадылмыш, сол гол исә дирсәкдән бүкүләрәк кәмәрә сәјкәнмишдир: бир сөзлә, голлар 7-чи везијјәтдәдилр. Көвдә азачыг керије әжилмишдир. Баш бүкүлмүш гол тәрәфә дөндәрилмишдир.

РӘГСЛӘРИН АЈРЫ-АЈРЫ ҺИССӘЛӘРИ

Сүзмәк

«Узундәрә», «Тәрәкәмә» вә «Иннабы» ојун һавалары. Бүтүн һәрәкәт 1 такт әрзиндә ифа едилр. (Шәкил 19).

«Бир» — сол ајағы бармаг учунда јана доғру ирәли атмалы.

«Ики» — сағ ајағы фырладараг дабаны јердән ајырмамаг шәрти илә пәнчәни азачыг габаға чәкмәли.

Беләликлә, һәрәкәт өз оху әтрафында тәкрар едилр. Бу һәрәкәт ојун һавасынын аста чалынан һиссәсинә аиддир.

Голлар 4-чү везијјәтдәдилр. Көвдә ачылмыш сол голдан азачыг керије әжилмиш, баш исә ачылмыш гола тәрәф дөндәрилмишдир.

Бүтүн һәрәкәт дикәр тәрәфә тәкрар едилр.

Биринчи нөв. «Вағзалы» вә «Узундәрә» ојун һавалары Бүтүн һәрәкәт 2 такт әрзиндә ифа едилир. (Шәкил 20 вә 21).

1-чи такт. «Бир» — сағ ајаг илә сағ тәрәфә доғру бир аддым атарағ, сол ајағы сағын јанына гојмалы.

«Ики» — јенә дә сағ ајагла сағ тәрәфә доғру бир аддым атмалы, сол ајағы исә диздән бүкәрәк сағ ајаға сыхмалы.

2-чи такт. «Бир» — сағ ајаг илә тулланарағ ејни заманда сол ајағы узадыб сағ ајаға чарпаз вәзијәтдә габаға атмалы. «Ики» — сағ ајаг илә тулланарағ, ејни заманда сол ајағы диздән бүкмәли. Дизи ичәријә доғру, сағ тәрәфә чевирмәли. Һәмнин һәрәкәт дикәр тәрәфә доғру тәкрар едилир.

Голлар 2-чи вәзијәтдә олуp.

Икинчи нөв. «Узундәрә» ојун һавасы. Бүтүн һәрәкәт 2 такт әрзиндә ифа едилир. (Шәкил 22).

1-чи такт. «Бир» — сағ ајаг илә сағ тәрәфә доғру бир аддым атарағ, сол ајағын јанына гојмалы. «Ики» — јенә дә сағ ајаг илә сағ тәрәфә доғру бир аддым атмалы, сол ајағы исә һавада сағ ајагла чарпаз вәзијәтдә габаға узатмалы.

2-чи такт. «Бир» — сағ ајаг илә јарымпәнчә үстүндә тулланарағ, ејни заманда сол ајағы диздән бүкмәли вә оңу сағ ајаға сыхмалы. «Ики» — сағ ајаг үстүндә тулланарағ бирдән-бирә јарымпәнчәдән «бошалмыш» ајаг үстүнә енмәли вә ејни заманда сол ајағы һавада сағ ајаға чарпаз вәзијәтдә габаға атмалы.

Бүтүн һәрәкәт дикәр тәрәфә тәкрар едилир. Голлар 1-чи тактда 2-чи вәзијәтдә, 2-чи тактда исә 3-чү вәзијәтдә олуpлар. Јәни әкәр сол ајаг атыларса, сағ гол кәнара ачылыр, овучлар ачығ һалда ашағыја доғру олуp, сол гол исә дирсәклән бүкүлүр вә овучу илә нејсәрә тохунур (4-чү вәзијәт), сонра голларын вәзијәти дикәр тәрәфә дәјишиp.

Биринчи нөв. «Газағы» вә «Шалахо» ојун һавалары. «Бошалмыш» ајаг үстүндә јәј кими азачығ галхыб дүшәрәк ифа едилир. Бүтүн һәрәкәт бир такт әрзиндә ифа едилир. (Шәкил 23).

Затакт — сағ ајағы дөшәмәдән галдыраpағ азачығ диздән бүкмәли. (Шәкил 23).

«Бир» — сағ ајағы јерә вуpарағ јарымпәнчә үстүндә сол ајаг илә јанашы гојмалы, бу вахт сол ајағы тулланарағ бир аз габаға атмалы вә Һәмнин анда да сол ајағы тулланмагла бир аз кери чәкәрәк «бошалмыш» сағ ајағы јүшкүл һәрәкәтлә габаға чыхармалы.

«Ики» — һәрәкәти сағ ајаға кечирмәли, сол ајағы исә диздән бүкәрәк габаға чыхармалы.

Бүтүн һәрәкәтләр ејни гајда илә о бири ајаг илә дә тәкрар едилир. Голлар 1, 2, 3, 4 вә 7-чи вәзијәтләрдә ола биләр.

Икинчи нөв. Һәрәкәтләр 1-чи нөвдә олдуғу кими ифа едилир, анчағ сағ ајаг сол ајағын габағына, она чарпаз вәзијәтдә јарымпәнчә үстүндә јерә вуpулур. (Шәкил 24). Һәрәкәт о бири ајаг илә тәкрар едилир. Голлар 1, 2, 3, 4 вә 7-чи вәзијәтләрдә ола биләр.

Үчүнчү нөв. Һәрәкәтләр 1-чи вә 2-чи нөвләрдә олдуғу кими тәкрар едилир, анчағ сағ ајаг сол ајағын архасында она чарпаз вәзијәтдә јерә вуpулур вә даһа да јәј кими һәрәкәт едәрәк азачығ чөмәлмә вәзијәти алыр, көвдәнин ағырлығы сол ајаға дүшүp. (Шәкил 25).

Голлар «чахмаг» һәрәкәтинин әввәлиндә, јәни затактда 2-чи вәзијәтдә олдуғу кими јанлара ачылыр, «бир» дедикдә исә 4-чү вәзијәтә кәтирилиp.

Баш ачығ гол тәрәфә дөндәрилиp, рәгс едән, сағ ајағын дабанына бахыр. Көвдә азачығ сол тәрәфә әјилиp. «Чахмаг» һәрәкәтинин 3-чү нөвү сол ајагдан башланан вахт баш, гол вә көвдә әкс истигамәтә доғру дөндәрилиp.

Дөрдүнчү нөв. (Һавада). Затактда сағ ајағы узадарағ габаға галдыpмалы.

«Бир» — сағ ајағы диздән бүкмәли, сол ајагла исә габаға тулланмалы вә сағ ајағы азачығ дүзәлдәрәк сол ајагла керијә тулланмалы. «Ики» — сол ајағы габаға

атараг саг ајагы дыздэн бүкмәли вә тулланманы саг ајага кечирмәли.

Бүтүн һәрәкәтләр ејни гајда илә о бири ајагла тәк-
рар едилир.

Бу һөв һәрәкәт сүр'әтли темпдә ифа едилир. Голлар
истәнилән вәзијјәтдә ола биләр.

Тулланма

Сүр'әтли темпдә «Гәшәнки» ојун һавасы. Бүтүн һә-
рәкәт 2 такт әрзиндә ифа едилир.

Затакт — бүкүлмүш саг ајагы габаға галдырма-
лы.

1-чи такт. «Бир» — сол ајаг илә јанашы вә-
зијјәтдә саг ајаг үстүндә тулланмалы вә дәрһал сол аја-
гы, дизи габаға олмагла, көвдәнин алтында сыхмалы.
«Ики» — саг ајаг илә јанашы вәзијјәтдә сол ајаг үстүн-
дә тулланмалы вә сол ајагы, дизи габаға олмагла, көв-
дәнин алтында сыхмалы.

2-чи такт. «Бир» — сол ајаг илә јанашы вә-
зијјәтдә саг ајаг илә тулланмалы вә ејни заманда
«Ики» — саг ајаг илә тулланмалы вә ејни заманда сол
ајагы бүкәрәк саг ајаға чарпаз вәзијјәтдә габаға атма-
лы.

Һәмин һәрәкәт о бири ајаг илә дә тәкрар едилир.
Голлар 2-чи вәзијјәтдә олур. Көвдә дүз сахланылыр.
Бу һәрәкәт заманы ајаглар азачыг бүкүлмүш вәзијјәт-
дә олмалыдыр.

Далбадал тулланма

«Гәшәнки» ојун һавасы. Бүтүн һәрәкәт 1 такт әр-
зиндә ифа едилир. (Шәкил 26).

Затакт — саг ајагы бүкәрәк јухары галдырмалы.

«Бир» — саг ајаг илә тулланмалы вә ејни заманда
сол ајагы саг ајаға чарпаз вәзијјәтдә габаға атмалы.

«Ики» — јенә дә саг ајаг илә тулланмалы вә ејни
заманда сол ајагы бүкәрәк дәрһал саг ајаға чарпаз вә-
зијјәтдә габаға атмалы.

Һәрәкәт о бири ајаг илә тәкрар едилир. Голлар 3
вә 4-чү вәзијјәтләрдә ола биләр. Көвдә дүз сахланы-

лыр. Ајаглар азачыг бүкүлмүш олур. Бу һәрәкәти һәм
керијә вә һәм дә габаға доғру кетмәклә ифа етмәк
олар.

Фырланма

«Вағзалы» вә «Тәрәкәмә» ојун һавалары. Бүтүн һә-
рәкәт 1 такт әрзиндә ифа едилир. (Шәкил 27).

«Бир» — саг ајагы дыздән бүкәрәк сол ајаг илә сол
тәрәфә бир аддым атмалы вә дәрһал јарымфырланма
һәрәкәти етмәли. Фырланманы давам етдирәрәк һәрәкәти
сол ајағын јанында саг ајаға кечирмәли.

«Ики» — сол ајаг илә сол тәрәфә бир аддым атма-
лы вә саг ајагла дыз үстә чөкмәли.

Бүтүн һәрәкәти әкс тәрәфә тәкрар етмәли. Фырлан-
ма заманы голлар дөшүн јанында даирәләнир, овучлар
кәнара тәрәф чеврилир, бармаглар јумулмуш олур.
Рәгс едән дыз үстә чөкәркән голлар 2 вә 3-чү вәзијјәт-
ләрдә ачылыр, көвдә исә саг тәрәфә доғру әјилир.

Гејд: фырланма һәрәкәтин дыз үстә чөкмәдән дә
етмәк олар. Бу һалда дыз чөкмәк әвәзиндә саг ајагы ја-
рымпәнчә үстүндә сол ајағын јанында јерә вурмаг лазым-
дыр.

Отурма (чөкмә)

«Гәшәнки» ојун һавасы. Бүтүн һәрәкәт 1 такт әр-
зиндә ифа едилир. (Шәкил 28 вә 29).

«Бир» — һәр ики ајаг үстүндә јерә чөкмәли.

«Ики» — галхараг саг ајаг үстүндә тулланмалы,
сол ајагы исә дабаны үстүндә саг ајағын габағында јә-
рә гојмалы.

Бүтүн һәрәкәти о бири ајаг илә тәкрар етмәли.

Јерә чөкмә заманы голлар 2-чи вәзијјәтдә ачыл-
мышдыр. Јердән палхаркән голлар өз әввәлики вәзијјә-
тиндә галыр, баш исә азачыг ачылмыш ајаг тәрәфә
дөндәрилир.

Гејд: бу һалда ајагы һаваја тулламаг олар.

Ярымотурма (ярымчөкмә)

«Гәшәнки» ојун һавасы. Бүтүн һәрәкәт 2 такт әрзиндә ифа едилир. (Шәкил 30).

1-чи такт. «Бир» — сағ ајагла сағ тәрәфә ярым аддым атмалы, сол ајағы сағ ајағын јанына гојмалы. «Ики» — сағ ајагла сағ тәрәфә бир аддым атараг јарымчөкмә һәрәкәти етмәли вә дәрһал сол ајағы сол тәрәфә, дабан үстүндә габаға чыхармалы.

2-чи такт. «Бир», «ики» — ики дәфә әл чалмалы. Бүтүн һәрәкәти о бири ајаг илә тәкрар етмәли. Аддымлар атылан вахт голлар 2-чи вәзијјәтдә олур, көвдә дүз сахланыр; јарымчөкмә вахты исә көвдәнин ағырлығыны сағ ајаға кечирмәк, башы исә ачылмыш ајаг тәрәфә дөндөрмәк лазымдыр.

Јана отурма (јана чөкмә)

«Гәшәнки» вә «Шалахо» ојун һавалары. Бүтүн һәрәкәтләр 2 такт әрзиндә ифа едилир. (Шәкил 31 вә 32).

1-чи такт. «Бир» — һәр ики ајаг үстүндә јерә чөкмәли. «Ики» — галхараг сол ајаг үстүндә азачыг тулланмалы вә ејни заманда ачылмыш сағ ајағы габаға атмалы.

2-чи такт. «Бир» — сағ ајаг үстүндә сағ тәрәфә тулланмалы, ачылмыш сол ајағы исә габаға атмалы. «Ики» — сол ајаг үстүндә сағ ајағын габағында азачыг тулланмагла бәрабәр сағ ајағы сол ајағын архасында диздән бүкмәли.

Гејд: бу јана отурма һәрәкәтини әкс тәрәфә дә тәкрар етмәк олар. Бундан башга һәмни һәрәкәти далбадал ајаглары өзүндән габаға атмаг илә дә ифа етмәк олар.

Голлар 2-чи вәзијјәтдә ачылыр. Көвдә дүз сахланылыр. Јалныз ајаглар ишләјир.

Јериндә доланма

«Ханчобаны» вә «Гәшәнки» ојун һавалары. Бүтүн һәрәкәт 2 такт әрзиндә ифа едилир. (Шәкил 33, 34, 35).

1-чи такт. «Бир» — һәр ики ајаг үстүндә јерә чөкмәли. «Ики» — галхараг сол ајаг үстүндә сағ ајағын

габағында азачыг тулланмалы, сағ ајағы исә дәрһал сол ајағын архасында сыхмалы.

2-чи такт. «Бир» — сол ајағын габағында сағ ајаг үстүндә азачыг тулланмалы (бурғу сајағы) вә сол ајағы сағ ајағын архасында бүкмәли. «Ики» — сол ајаг үстүндә сағ ајағын габағында азачыг тулланмалы, сағ ајағы исә дәрһал сол ајағын архасында сыхмалы.

Белә јериндә доланманы далбадал каһ сағ, каһ да сол ајагла тәкрар етмәли.

Голлар 2-чи вәзијјәтдә ачылмышдыр. Јердән галхаркән көвдәни вә башы азачыг габаға әјмәли, лакин јерә чөкәркән көвдәни дүз сахламалы.

Долашыг

Биринчи нөв. «Ханчобаны» вә «Газағы» ојун һавалары. Бүтүн һәрәкәт 1-чи такт әрзиндә ифа едилир. (Шәкил 36).

«Бир» — ајағын учу ичәријә доғру олмаг шәрти илә сол ајаг үстүндә тулланараг азачыг јерә чөкмәли, сағ ајағы исә дәрһал сол ајағын архасында бүкәрәк дизи сағ тәрәфә ачмалы.

«Ики» — сол ајаг илә јарымпәнчә үстүндә тулланмалы, сүр'әтлә доланараг онун дабаныны габаға чевирмәли, сағ дизи исә бүкүлмүш һалда сол ајағын габағында сағ тәрәфә дөндөрмәли.

Бу һәрәкәт бир нечә дәфә тәкрар едилир. Бу, Азербайчан халг рәсләринин башга һәрәкәтләрилә гарышыг һалда даһа јахшы ифа едилир. Тулланманы бармаг учунда да етмәк олар.

Голлар 2-чи вәзијјәтдә ачылыр. Көвдә дүз сахланыр. Көвдәнин ашағы һиссәси даһа чох ишләјир.

Икинчи нөв. «Газағы» ојун һавасы. Бүтүн һәрәкәт 1 такт әрзиндә ифа едилир. (Шәкил 37 вә 38).

«Бир» — сол ајаг үстүндә тулланараг сағ ајағы сол ајагдан габаға галдырыб диздән бүкмәли, дабаны харичә вә дизи сағ тәрәфә чевирмәли.

«Ики» — јенә дә сол ајаг үстүндә тулланмалы, бүкүлмүш сағ ајағын исә дизи ичәријә, јәни сола доғру чевирмәли. Һәрәкәт бир нечә дәфә тәкрар едилир. Туллан-

маны жарымпәнчә үстүндә вә јажуд бармаг учунда да ифа етмәк олар.

Голлар 2-чи вәзијјәтдәдир. Әлләрин бармаглары јумулмуш, анчаг баш бармаг ајрыча јухарыја тәрәф дөндәрилмишдир. Әлләри ачыг да сахламаг олар.

Јериндә тулланма

«Ханчобаны» вә «Гәшәнки» ојун һавалары. Бүтүн һәрәкәт 1 такт әрзиндә ифа едилир.

«Бир»—бир-биринә битишмиш вә диздән азачыг бүкүлмуш һәр ики ајаг илә жарымпәнчә үстүндә ики дәфә јериндә тулланмалы.

«Ики»—сол ајаг үстүндә азачыг јерә чөкмәли, сәрт һәрәкәтлә сағ ајағы жарымпәнчә үстүндә керижә чәкәрәк сол ајаға чарпаз вәзијјәтдә гојмалы.

«Бир» сајында голлары 2-чи вәзијјәтдә ачмалы, «ики» сајында исә 4-чү вәзијјәтә кәтирмәли. Башы, ачылан ајаг тәрәфә дөндәрмәли. Бу вәзијјәт, «чахмаг» һәрәкәтинин үчүнчү нөвү кимидир.

Атылмалар

«Гајтағы» вә «Гарс» ојун һавалары. Бүтүн һәрәкәт 1 такт әрзиндә ифа едилир.

«Бир»—сол ајаг илә тулланараг сағ ајағы дабан үстүндә габага атмалы.

«Ики» —јенә дә сол ајаг илә тулланмалы вә ејни заманда сағ ајағы һавада дәрһал силкәләјирмиш кими габага атмалы.

Бүтүн һәрәкәт о бири ајаг илә тәкрар едилир. Атылмалар сүр'әтли темпдә ифа едилир.

Голлар 2-чи вәзијјәтдә олур, көвдә дүз сахланыр. Голлары 1-чи вәзијјәтдә дә ачмаг олар, лакин бу һалда әлләр 8-чи вәзијјәтдә олдугу кими јумулмалыдыр.

Ајаг дөнмәси

«Ханчобаны» вә «Гарс» ојун һавалары. Бүтүн һәрәкәт 1 такт әрзиндә ифа едилир. (Шәкил 39 вә 40).

Затакт—сол ајаг илә азачыг тулланараг сағ ајағы бир гәдәр габага доғру бүкмәли, бармагларын учунда дахилә чевирмәли.

«Бир»—сағ ајағы ади вәзијјәтдән дабан үстүндә чеврилмиш бир вәзијјәтә кәтирмәли.

«Ики»—сол ајаг илә сағ ајағын габағында сағ тәрәфә бир аддым атмалы.

Һәрәкәти бир нечә дәфә далбадал сағ тәрәфә доғру тәкрар етмәли. Бу һәрәкәти һәмчинин сол ајаг илә сол тәрәфә доғру етмәк дә олар.

Голларын вәзијјәти: затакт әрзиндә сағ тәрәфә сүр'әтлә ачылыр, «бир» вә «ики» сајларында исә 1-чи вәзијјәтдә, лакин кәмәр бәрабәриндә олур.

Кәзишмә

«Узундәрә» ојун һавасы. Бүтүн һәрәкәт 1 такт әрзиндә ифа едилир.

Затакт—сағ ајағы азачыг габага галдырмалы.

«Бир»—сағ ајаг үстүндә дајанараг сол ајағы азачыг габага галдырмалы вә дәрһал сол ајаг үстүндә дајанмаја кечәрәк сағ ајағы азачыг габага галдырмалы.

«Ики»—сағ ајаг үстүндә дајанараг сол ајағы сағ ајага чарпаз вәзијјәтдә габага галдырмалы.

Һәммин һәрәкәт о бири ајаг илә тәкрар едилир.

Г е ј д: һәрәкәти һәм бүтүн пәнчә-дабан вә һәм дә жарымпәнчә үстүндә, бир јердә дајанараг вә ја керижә доғру кедә-кедә ифа етмәк олар.

Голлар 2-чи вәзијјәтдә олур. Көвдә олдугча дүз сахланылыр, баш исә һәр дәфә ачылан ајаг тәрәфә дөндәрилир.

Ајаг ашырмасы

«Гајтағы» вә «Гарс» ојун һавалары. Бүтүн һәрәкәт 2 такт әрзиндә ифа едилир. (Шәкил 41 вә 42).

1-чи такт. «Бир» — һәр ики ајагла жарымпәнчә үстүндә тулланараг, ејни заманда ајаглары олдугча чарпазлашдырмалы. Дабанлар харичә, пәнчә вә диләр јана доғру чеврилир (сағ ајаг сол ајагдан габагада,

она чарпаз вәзијјәтдә олур). «Ики»—һәр ики ајагла јарымпәнчә үстүндә азачыг тулланараг, ајаглары әкә тәрәфә ачмалы, јә'ни дизләр ичәријә доғру, дабанлар исә јанлара тәрәф ајрылмалыдыр.

2-ч и т а к т. «Бир»—сағ ајағын дабаныны габага дөндәрәрәк ади вәзијјәтдән чеврилмиш вәзијјәтә кәтир-мәли вә сағ ајаг илә туллашмалы, сол ајагы исә ејни заманда сүр'әтлә һавада габага атараг сағ ајагла чарпазлашдырмалы, көвдәни 90° сол тәрәфә дөндәрмәли.

Һәрәкәти һәмин ајаг илә тәкрат етмәли. Һәрәкәти көвдәни дөндәрмәдән ејни тәрәфә доғру, һәм дә дөрд тәрәфә доғру дөnmәклә дә етмәк олар.

Бу һәрәкәт «Ләзкиһәнки» рәгси үчүн сәчијјәвидир.

1-чи тактын «ики» сајында атылараг һәр ики ајағын бармаг учуида һәрәкәти давам етдирмәк дә олар.

Голлар 2-чи вәзијјәтдә олур, бармаглар јумула биләр, көвдә дүз сахланмалыдыр.

Чыртма

Голларын, демәк олар ки, бүтүн вәзијјәтләриндә чыртма чалмаг олар. Чыртманы ашағыдакы шәкилләрдә чалмаг олар:

- а) баш вә орта бармагларла;
- б) голларын 6-чы вәзијјәтиндә олдығу кими;
- в) јумулмуш сол әл сағ әлин овучуна јерләшдирилир вә сағ әлин шәһадәт бармағы орта бармағын үстүндән сүрүшдүрүләрәк сол әлин бармагларына дөјмәклә чыртыг чалыр.

Чәпик чалмаг

Азәрбајҗан рәгсләриндә чәпик чалмаг һәрәкәтинә тез тез тәсадүф едилир. Бу чәпик чалмалар һәр һансы рәгс һәрәкәти илә ујғунлашдырыла биләр. Мәсәлән, сүзмәкдән габаг, чијинләрин һәрәкәтиндән әввәл чәпик чалмаг, олар, һәмчинин «туллашма» һәрәкәти заманы вә саир һалларда чәпик чалмаг олар.

Тә'зим

Ајаглар тәбии вәзијјәтдә бир-биринә битишдирилмиш һалда олур. Көвдә азачыг габага әјилир.

Сол гол көвдә боју ашағы салыныр, сағ гол исә дирсәкдән бүкүләрәк дөшүн бәрәбәриндә сахланылыр вә овучун ичи илә көвдәјә тохунур.

РӘГС ЕТҮДҮ

Бу рәгс етүдүнүн һәр дәфә мөшгә башламаздан әввәл бир һазырлыг кими ифа едилмәсини мәсләһәт көрүрүк. Чүнки бу етүд ајагларга гүввәт вермәклә бәрәбәр, Азәрбајҗан халг рәгсләри техникасында лазым олан әзәлләри тәдричән һәрәкәтә кәтирир вә ифачылыг фәалијјәти үчүн мүүјјән вәрдиш верир.

Бу рәгс етүдү јухарыда көстәрдијимиз рәгсләрин ајры-ајры һиссәләриндән ибарәтдир. Етүдүн мелодијасы халг рәгси «Нуха рәгси» мелодијасыдыр. Рәгсин башланғычы аста темпдә кедир. Рәгс едәнләрин сајы мөшдуд дедил.

Сәһнәнин ахырынчы сағ гапысындан чыхыш

12 такт әрзиндә. Рәгс едәнләр, сағ ајагла габага доғру «башланғычын» әсас кәзиши илә 12 дәфә дөврә боју доланырлар. Бир такт әрзиндә 1 кәзиш ифа едилир. Голлар 2-чи вәзијјәтдә олур. (1 нөмрәли схема).

4 такт әрзиндә. Һәмин кәзиш илә ирәли, сәһнәнин габағына доғру һәрәкәт едилир. Голлар 2 нөмрәли вәзијјәтдә галыр. (2 нөмрәли схема).

8 такт әрзиндә Рәгс едәнләр сола дөнүр вә сағ ајаг илә сәһнәнин габағындан јухарыја доғру, јә'ни сол чијин габага олмагла «атланма илә кәзиш» ифа едилрәр. (3 нөмрәли схема).

Голлар 1-чи вәзијјәтдә олур, јә'ни сағ гол дөшүн сәвијјәсиндә дирсәкдән бүкүлүр, сол гол исә јана доғру ачылыр. 4 тактдан (4 һәрәкәтдән) сонра голлар јерләрини дөјишир, јә'ни сол гол дөшүн сәвијјәсиндә дирсәкдән бүкүлүр, сағ гол исә јана доғру ачылыр, сол чијин габага доғру чыхыр.

8 такт эрзиндә. Һәрәкәт давам етдирилир, рәгс едәнләр жарымдөврә боју дүзүләрәк ирәлијә, сәһнәнин габағына доғру «атылма илә кәзиш» һәрәкәтини 8 дәфә тәкрар едирләр. Јенә дә һәр 4 тактдан бир (4 дәфә) голлар јерләрини дәјишир. (Әввәлчә 4 дәфә сағ чийинлә, сонра исә 4 дәфә сол чийинлә). (4 нөмрәли схема).

8 такт эрзиндә. Сәһнәнин габағына чатдыгда «атма» һәрәкәтинин биринчи нөвү әввәлчә сағ, сонра сол тәрәфә доғру ифа едилир вә јенә дә бу һәрәкәт саға вә сола (чәми 4 дәфә) тәкрар едилир. Рәгс едәнләрин үзү тамашачыларә тәрәф сәлмәлдыр. Голлар 2-чи вәзијјәтдә ачылыр. (5 нөмрәли схема).

8 такт эрзиндә. Рәгс едәнләр «чахмаг» һәрәкәтини ифа едирләр. (4 дәфә биринчи вә 4 дәфә икинчи нөвү ифа едирләр). Голлар јанларә ачыларәг 2-чи вәзијјәтдә олур. «Чакмаг» һәрәкәти заманы рәгсин сүр'әти даһа да артырылыр. (6 нөмрәли схема).

8 такт эрзиндә. «Тулланма» һәрәкәти 4 дәфә јериндә ифа едилир. Һәрәкәти сол ајаг илә башлајырлар, ејни заманда сағ ајаг габага ачылыр. Голлар јанларә ачыларәг 2-чи вәзијјәтдә олур. (7 нөмрәли схема).

8 такт эрзиндә. Бу һалда сол тәрәфә доғру «фырланма» һәрәкәти ифа едилир; 1 такт эрзиндә фырланма сағ ајаг үстүндә диз чөкмәклә битир вә сонракы 1 такт эрзиндә чийин һәрәкәтә кәтирилир, галдырылыр вә ашагы салыныр. (8 нөмрәли схема).

Һәммин һәрәкәт сағ тәрәфә доғру тәкрар едилир вә бүтүн һәрәкәт (чәми 4 дәфә) јенидән башланыр. (8 а нөмрәли схема).

Фырланма заманы голлар дөшүн сәвијјәсиндә даирәләнир, дизчөкмә заманы исә 4-чү вәзијјәтә кәтирилир.

4 такт эрзиндә. Рәгс едәнләр сол ајаг илә керийә доғру кедәрәк 4 дәфә «кәзишмә» һәрәкәтини ифа едирләр. (9 нөмрәли схема).

Голлар 2-чи вәзијјәтдә олур.

4 такт эрзиндә. Рәгс едәнләр сол ајаг илә габага доғру кедәрәк 4 дәфә «кәзишмә» һәрәкәтини ифа едирләр. (10 нөмрәли схема).

Голлар 2-чи вәзијјәтдә галыр.

8 такт эрзиндә. Рәгс едәнләр 8 дәфә «олурма» («чөкмә») һәрәкәтини ифа едирләр. Биринчи чөкмә заманы сағ ајаг, сонра исә сол ајаг дабан үстүндә габага чыхарылыр вә и. а. Голлар 2-чи вәзијјәтдә ачылыр. (11 нөмрәли схема).

4 такт эрзиндә. Рәгс едәнләр бир јердә дајанараг 4 дәфә «далбадал тулланма» һәрәкәтини ифа едирләр. Һәрәкәт сол ајаг илә башланыр, сағ ајаг исә габага атылыр. Тулланма керийә доғру кетмәклә давам етдирилир. (12 нөмрәли схема).

Голлар 2-чи вәзијјәтдә олур.

4 такт эрзиндә. «Далбадал тулланма» һәрәкәт 4 дәфә, лакин бу дәфә габага доғру кетмәклә ифа едилир. (13 нөмрәли схема).

Голлар јенә дә 2-чи вәзијјәтдә олур.

8 такт эрзиндә. Рәгс едәнләр чәпик чала-чала «јарымотурма» һәрәкәтини 4 дәфә бир тәрәфдән о бири тәрәфә доғру ифа едирләр. Әввәлчә сол ајаг илә сол тәрәфә, сонра сағ ајаг илә сағ тәрәфә доғру кедир вә јенә дә бу гәјда илә һәрәкәти тәкрар едирләр. (14 нөмрәли схема).

4 такт эрзиндә. 2 дәфә «јанаотурма» һәрәкәти ифа едилир: 1 дәфә сол тәрәфә, 1 дәфә дә сағ тәрәфә. (15 нөмрәли схема).

Голлар 2-чи вәзијјәтдә јанларә ачылыр.

4 такт эрзиндә. Бир јердә дајанараг 2 дәфә «јериндә долашыг» һәрәкәти ифа едилир. Голлар 2-чи вәзијјәтдә јанларә ачылмыш олур.

2 такт эрзиндә. «Тремоло». Рәгс едәнләр сағ ајаг илә сағ тәрәфә доғру там фырланма һәрәкәтини ифа едирләр. Фырланма заманы сол ајаг азачыг диздән бүкүләрәк дабаны илә сағ ајагын топуғуна сыхылыр. (16 нөмрәли схема).

Фырланма заманы голлар дөшүн сәвијјәсиндә даирәләнир вә овучлар кәнара тәрәф ачылыр.

Фырланмадан сонра сол ајагла сол тәрәфә доғру бир аддым атылыр вә тамашачыларә тәзим едилир.

«КҮЛКӘЗ»

«Күлкәз»—8 нәфәрлик күтләви киши рәгсидир. Рәгс едәнләрин сајы даһа чох, јәни 12, 16 вә 20 нәфәр дә ола биләр.

Бу рәгс үчүн «Күлкәз» ојун һавасы орта темдә чалыныр.

Рәгс едәнләрдән 4 нәфәри сәһнәнин ахырынчы саг гапысындан саг ајаг илә, 4 нәфәри дә сәһнәнин ахырынчы сол гапысындан сол ајаг илә сәһнәјә чыхырлар.

12 такт эрзиндә. Рәгс едәнләр «башлангыч» кәзиши илә дөврә боју ирәлијә доғру һәрәкәт едирләр. Һәр дәстә, сол тәрәфә јол вермәклә, там бир дөвр вурур. (17 нөмрәли схема).

Голлар 3-чү вәзијјәтдә олур.

Рәгс едәнләр 12 «башлангыч» кәзиши ифа едәрәк сәһнәнин дәринлијиндә бир чәркәдә дүзүлүрләр.

4 такт эрзиндә. Рәгс едәнләр үзләрини тамашачылара доғру дөндәрәрәк ики дәстәјә ајрылыр вә јенә дә «башлангыч» кәзиши илә 4 дәфә сәһнәнин габагына доғру кедирләр. (18 нөмрәли схема).

Биринчи дәстәдә 1, 3, 5 вә 7-чи нөмрәләр, онларын ардынча кедән икинчи дәстәдә исә 2, 4, 6 вә 8-чи нөмрәләр олур.

Голлар 2-чи вәзијјәтдә олур.

8 такт эрзиндә. Һәр ики дәстә саг ајагла саг тәрәфә доғру «ашма» һәрәкәтинин биринчи нөвүнү 1 дәфә сага, сонра 1 дәфә сола вә бу гајда илә чәми 4 дәфә ифа едирләр. (19 нөмрәли схема).

Голлар 2-чи вәзијјәтдә олур.

4 такт эрзиндә. Һәр ики дәстә бир-бири илә үзбәүз дајанараг өзләриндән сага доғру кичик дөврә боју, саг ајаг илә «башлангыч» кәзиши илә кедир вә бу һәрәкәти 4 дәфә тәқрар етдикдән сонра јенә дә өз јерләринә гајытмыш олурлар. (20 нөмрәли схема).

Голлар 2-чи вәзијјәтдә олур.

3 такт эрзиндә. Саг ајагдан башлајараг «кәзишмә» һәрәкәти керијә доғру ифа едилир. Биринчи дәстә икинчи дәстәјә гарышыр вә бүтүн иштирак едәнләр керијә доғру чәкиләрәк јарымдаирә тәшкил едирләр. (21 нөмрәли схема).

Голлар 2-чи вәзијјәтдә олур.

1 такт эрзиндә. Рәгс едәнләр сол ајаг илә там фырланма һәрәкәти ифа едәрәк үзләри даирәнин дахи-

линә олмагла саг диз үстә јерә чөкүрләр. Дәстәдән ики солистин рәгси заманы галан иштиракчылар бир диз үстә јерә чөкәрәк мусигинин тактына ујғун чәпик чалырлар. (22 нөмрәли схема).

Солиствәрин чыхышы

Чәлд темдә «Нуха рәгси» ојун һавасы.

8 такт эрзиндә. Дәстәдә биринчи вә ахырынчы олан ики солиствәр сәһнәнин габагында саг ајагдан рәгсә башлајараг дөврә боју 8 дәфә «кәл-кәл» кәзишини ифа едир вә һәрәкәти даирәнин ортасында үзләри тамашачылара олмагла пуртарырлар. (23 нөмрәли схема).

8 такт эрзиндә. Солиствәр мұхтәлиф тәрәфләрә доғру «јаначөкмә» һәрәкәтини ифа едирләр. 2 такт эрзиндә 1 һәрәкәт баша чатыр. Биринчи чөкмәдә ајрылыр, икинчи чөкмәдә бир јерә гајыдырлар вә беләликлә, һәрәкәти үзләри тамашачылара доғру олмагла чәми 4 дәфә тәқрар едирләр. (24 нөмрәли схема).

Голлар 2-чи вәзијјәтдә олур.

4 такт эрзиндә. Рәгс едән солиствәр јан тәрәфләри тамашачылара доғру олмагла бир-бирилә үзбәүз, һәрәси өзүндән сага доғру галдырылмыш саг ајаг илә 3 такт эрзиндә 3 дәфә далбадал «долашыг» һәрәкәтинин икинчи нөвүнү ифа едирләр. 4-чү тактда исә 1 дәфә саг ајаг илә «чахмаг» һәрәкәтинин биринчи нөвү ифа едилир. (25 нөмрәли схема).

Голлар 2-чи вәзијјәтдә олур.

4 такт эрзиндә. Јенә дә ејни һәрәкәт, лакин өзүндән сола доғру, галдырылмыш сол ајаг илә ифа едилир. Јенә дә 3 дәфә «долашыг» вә 1 дәфә «чахмаг» һәрәкәти ифа едилир. (26 нөмрәли схема).

4 такт эрзиндә. Рәгс едәнләр бир-бирләри илә үзбәүз дајанараг өзләриндән сага доғру кичик дөврә боју «гајтарма» һәрәкәтинин 4 дәфә (бир дөврә) ифа етдикдән сонра јенә өз јерләринә гајытмыш олурлар (27 нөмрәли схема).

Голлар 7-чи вәзијјәтдә олур.

4 такт эрзиндә. Солиствәр үзләри тамашачылара тәрәф олмагла керијә доғру чәкилир, 4 дәфә

«далбадалл тулланма» һәрәкәтини ифа едәрәк өз әввәлки јерләринә гајыдырлар. (28 нөмрәли схема).

Бүтүн иштиракчыларын чыхышы

8 такт әрзиндә. Үч нәфәр бир солистин, үч нәфәр дә башга солистин архасынча дөврә боју «шалахо» кәзиши ифа едирләр. Һәрәкәт сәһнәнин габағында башланараг 2-чи хәтдә, сәһнәнин дәринлијиндә гуртарыр. (29 нөмрәли схема).

Голлар 2-чи вәзијәтдә олур.

8 такт әрзиндә. Рәгс едәнләрнин һамысы ирәлијә, сәһнәнин габағына доғру кедәрәк «чахмаг» һәрәкәтинин икинчи нөвүнү ифа едирләр. (30 нөмрәли схема).

Голлар 3-чү вәзијәтдә олур. Һәр дәфә һәрәкәтин дәјишмәси илә голлар да вәзијәтләрини дәјиширләр.

«Чахмаг» һәрәкәтини сағ ајаг илә башладыгда сағ гол јухары галдырылып, сол гол исә кәнара тәрәф ачылып; сол ајаг илә башладыгда сол гол јухары галдырылып вә и. а.

4 такт әрзиндә. Рәгс едәнләр тулланмагла «јана доғру кәзиш» һәрәкәтини ифа едирләр. Рәгс едәнләр ики дәстәјә бөлүнүр. 1, 2, 5 вә 6-чы нөмрәләр сол ајагдан башлајараг солдан саға. 3, 4, 7 вә 8-чи нөмрәләр сағ ајагдан башлајараг сағдан сола доғру һәрәкәт едирләр. (31 нөмрәли схема).

«Јана доғру кәзиш» 2 дәфә далбадал ифа едилир, рәгс едәнләр бир-бирләри илә јерләрини дәјиширләр. Һәрәкәт ики хәттә ајрылмаг илә гуртарыр.

Голлар 1-чи вәзијәтдә, овучлар јухарыја доғру олур. Јухарыда кәстәрилән рәгс гајдаларында олдуғу кими һәрәкәтлә бәрәбәр јерләрини дәјиширләр.

4 такт әрзиндә. Өз әтрафында бир там фырланма һәрәкәти ифа едәрәк һамы «чахмаг» һәрәкәтинин икинчи нөвүнү 4 дәфә тәкрар едир. «Чахмаг» һәрәкәти дә «јана доғру кәзиш» истигамәтиндә ифа едилир. (32 нөмрәли схема).

Голлар 3-чү вәзијәтдә олур вә биринчи һалда олдуғу кими һәрәкәтин дәјишмәси илә өз јерләрини дәјиширләр.

4 такт әрзиндә. Тулланмагла «јана доғру кәзиш» һәрәкәтиндә фырланараг, өз јерләринә гајымалы.

4 такт әрзиндә. Рәгс едәнләр фырланараг 4 дәфә «чахмаг» һәрәкәтинин икинчи нөвүнү ифа едирләр. Лакин фырланма әкс тәрәфә олур.

Голлар јенә дә биринчи һалда олдуғу вәзијәтдә галыр.

8 такт әрзиндә. Рәгс едәнләр 4 дәфә «долашыг» һәрәкәтинин биринчи нөвүнү ифа едирләр. (33 нөмрәли схема).

Голлар 2-чи вәзијәтдә олур.

8 такт әрзиндә. «Атма» һәрәкәтинин икинчи нөвү ифа едилир. Әввәлчә һамы сол ајағы габаға атараг сағ ајаг илә сола доғру һәрәкәти башлајырлар. Сонра һәрәкәт сол ајаг илә сола тәрәф вә јенә дә сағ вә сол тәрәфә тәкрар едилир. Рәгс едәнләр ики чәркәјә дүзүлүр, үзләрини тамашачылара доғру чевирләр. (34 нөмрәли схема).

Голлар 4-чү вәзијәтдә олур. Рәгс гајдаларында кәстәрилдији кими һәрәкәтлә бәрәбәр јерләрини дәјиширләр.

2 такт әрзиндә. «Тремоло». Рәгс едәнләр сол ајаг илә сол тәрәфә там фырланма һәрәкәти ифа едәрәк сағ диз үстүндә јерә чөкүрләр. Голлар 2-чи вәзијәтдә јанлара доғру ачылып.

АЗӘРБАЈЧАН ХАЛГ РӘГСЛӘРИНИ ӨЛРӘНМӘК ҮЧҮН ЛАЗЫМ ОЛАН ОЛУН ҺАВАЛАРЫ

1. «Газағы»	5. «Гәшәнки»
2. «Нуха рәгси»	6. «Тәрәкәмә»
3. «Азәрбајчан»	7. «Гарс»
4. «Узундәрә»	

ГАДЫН РЭГСЛЭРИ
ЖЕНСКИЕ ТАНЦЫ

Шәкил 1
Рис. 1

Шәкил 2
Рис. 2

Шәкил 3
Рис. 3

Шәкил 4
Рис. 4

Шәкил 5
Рис. 5

Шәкил 6
Рис. 6

Шәкил 9
Рис. 9

Шәкил 10
Рис. 10

Шәкил 7
Рис. 7

Шәкил 8
Рис. 8

Шәкил 11
Рис. 11

Шәкил 12
Рис. 12

Шәкил 13
Рис. 13

Шәкил 14
Рис. 14

Шәкил 15
Рис. 15

Шәкил 16
Рис. 16

Шәкил 17
Рис. 17

РӘГС ЕТУДУ
ТАНЦЕВАЛЬНЫЕ ЭТЮДЫ

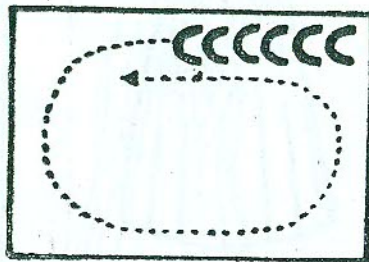

Схема 1

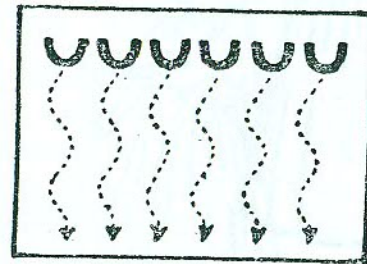

Схема 2

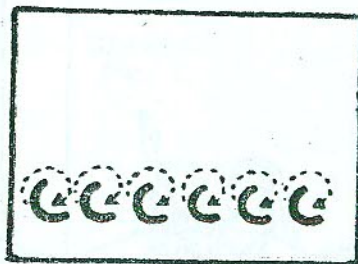

Схема 3

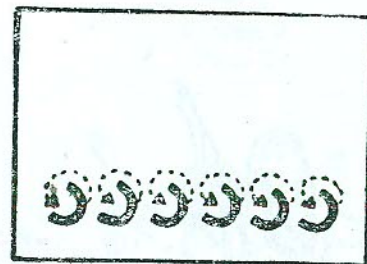

Схема 4

Схема 5

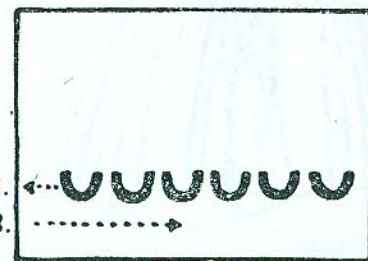

Схема 6

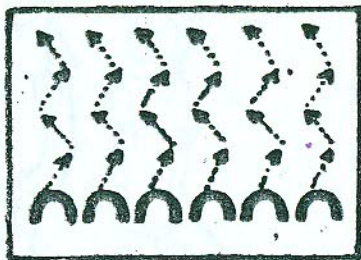

Схема 7

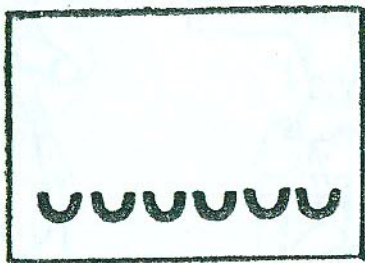

Схема 8

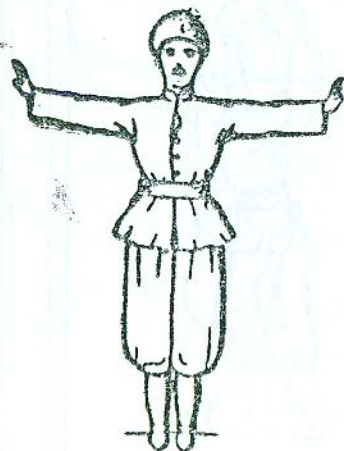
ҚИШИ РӘГСЛӘРИ
МУЖСКИЕ ТАНЦЫ

Шәкил 1
Рис. 1

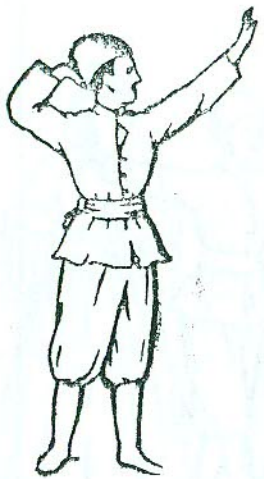
Шәкил 2
Рис. 2

Шәкил 3
Рис. 3

Шәкил 4
Рис. 4

Шәкил 5
Рис. 5

Шәкил 6
Рис. 6

Шәкил 9
Рис. 9

Шәкил 10
Рис. 10

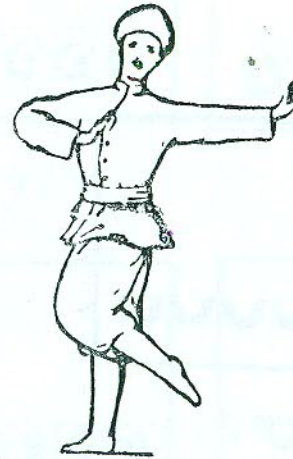
Шәкил 7
Рис. 7

Шәкил 8
Рис. 8

Шәкил 11
Рис. 11

Шәкил 12
Рис. 12

Шәкил 13
Рис. 13

Шәкил 14
Рис. 14

Шәкил 15
Рис. 15

Шәкил 16
Рис. 16

Шәкил 17
Рис. 17

Шәкил 18
Рис. 18

Шәкил 19
Рис. 19

Шәкил 20
Рис. 20

Шәкил 21
Рис. 21

Шәкил 22
Рис. 22

Шәкил 23
Рис. 23

Шәкил 24
Рис. 24

Шәкил 25
Рис. 25

Шәкил 26
Рис. 26

Шәкил 27
Рис. 27

Шәкил 28
Рис. 28

Шәкил 29
Рис. 29

Шәкил 30
Рис. 30

Шәкил 31
Рис. 31

Шәкил 32
Рис. 32

Шәкил 33
Рис. 33

Шәкил 34
Рис. 34

Шәкил 35
Рис. 35

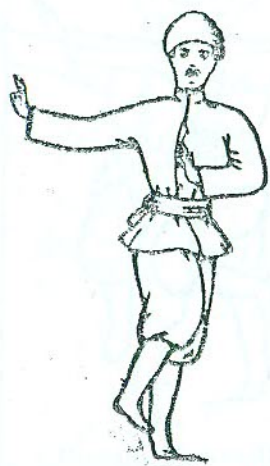
Шәкил 36
Рис. 36

Шәкил 37
Рис. 37

Шәкил 38
Рис. 38

Шәкил 39
Рис. 39

Шәкил 40
Рис. 40

Шәкил 41
Рис. 41

Шәкил 42
Рис. 42

РӘГС ЕТУДУ
ТАНЦЕВАЛЬНЫЕ ЭТЮДЫ

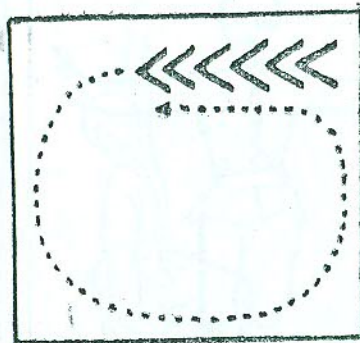

Схема 1

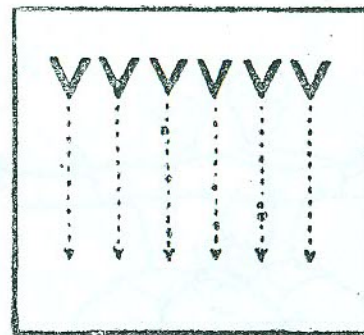

Схема 2

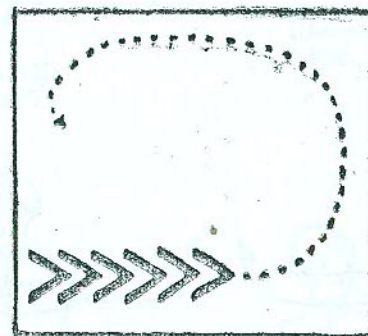

Схема 3

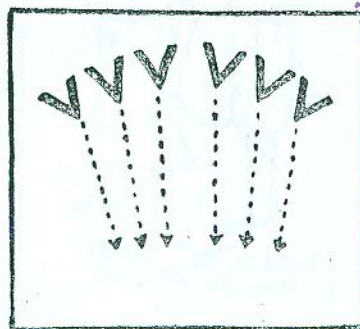

Схема 4

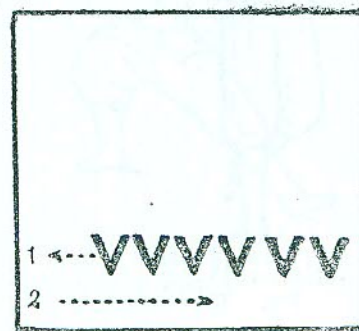

Схема 5

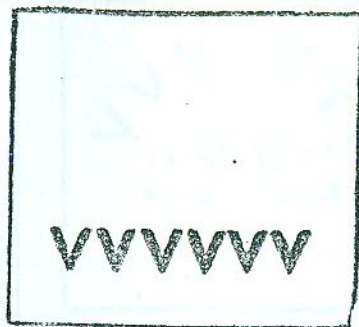

Схема 6

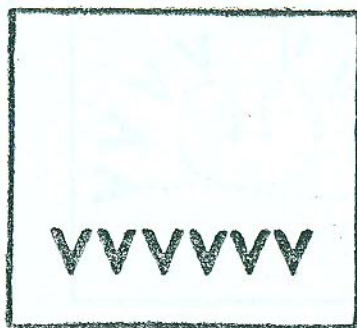

Схема 7

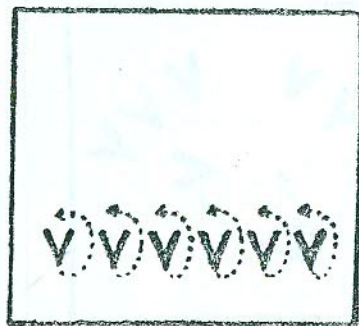

Схема 8

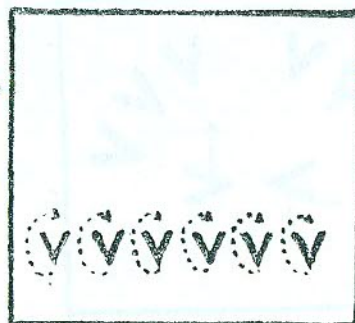

Схема 8a

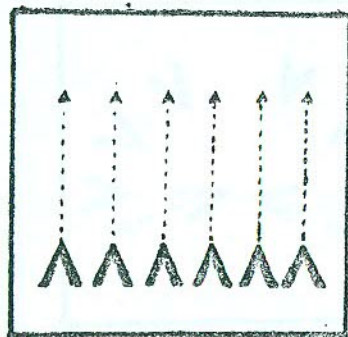

Схема 9

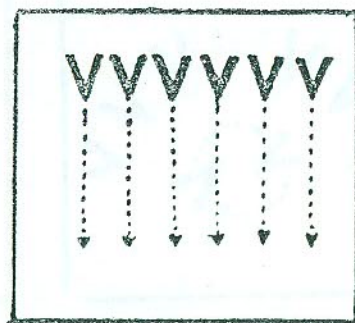

Схема 10

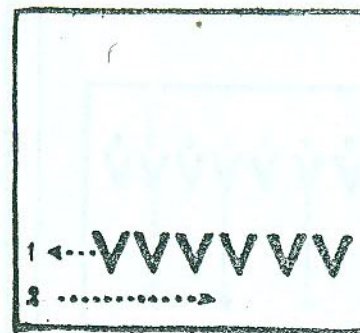

Схема 11

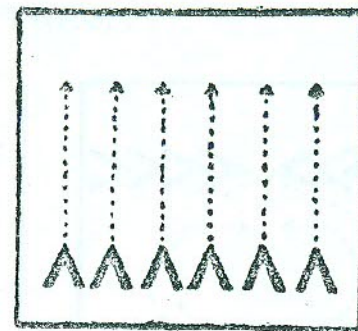

Схема 12

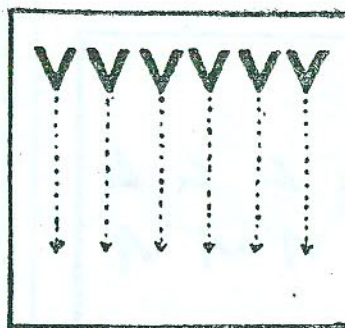

Схема 13

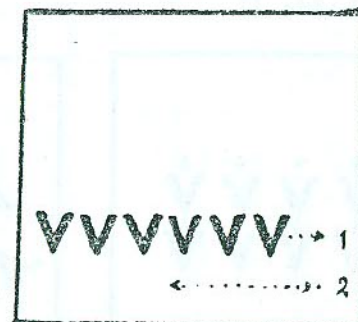

Схема 14

Схема 15

Схема 16

КУЛКЭЗ
ГЮЛЬ-ГЯЗ

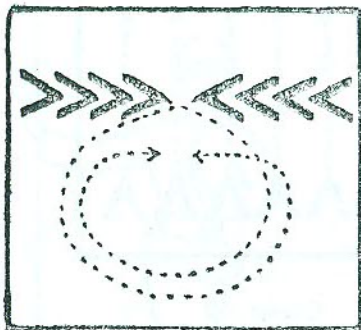

Схема 17

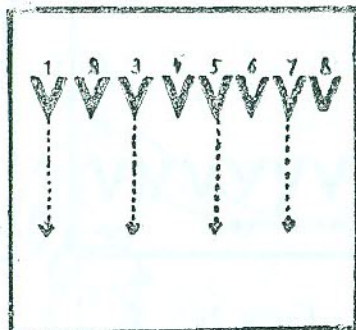

Схема 18

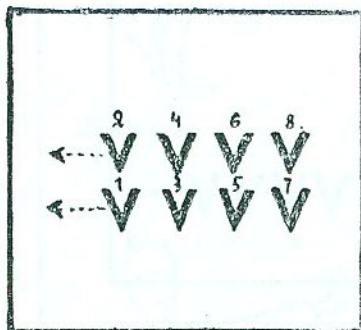

Схема 19

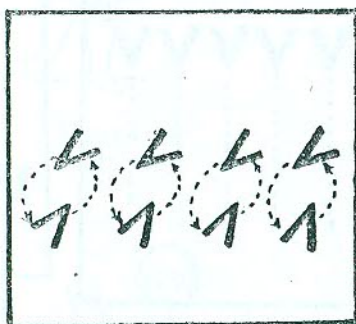

Схема 20

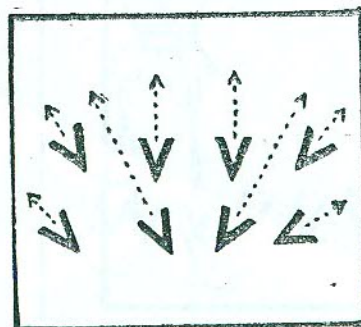

Схема 21

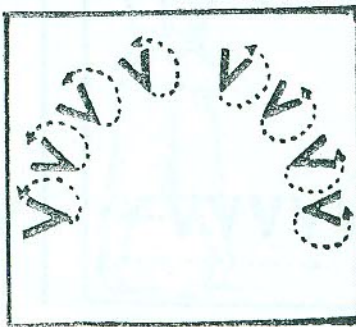

Схема 22

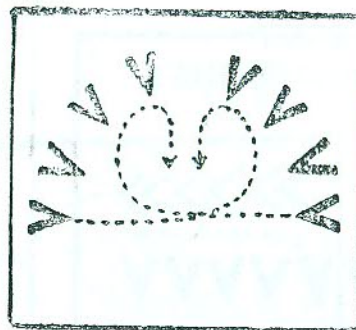

Схема 23

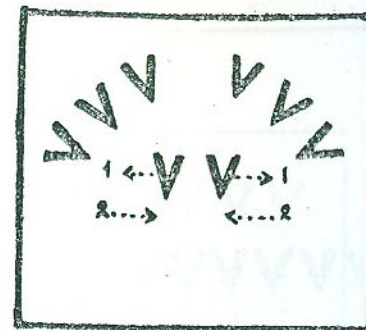

Схема 24

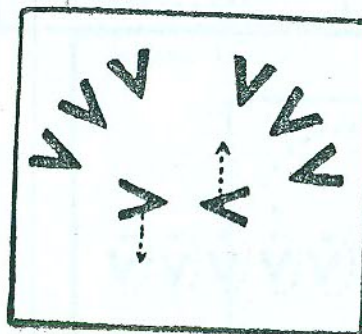

Схема 25

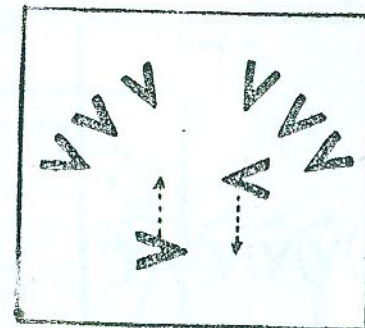

Схема 26

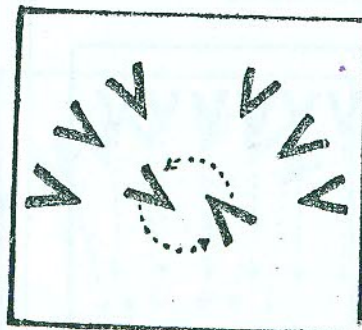

Схема 27

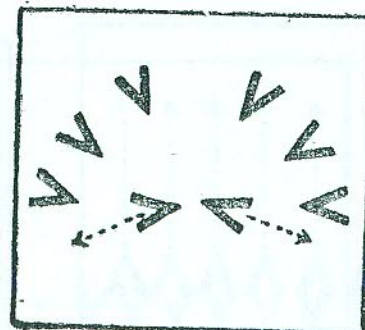

Схема 28

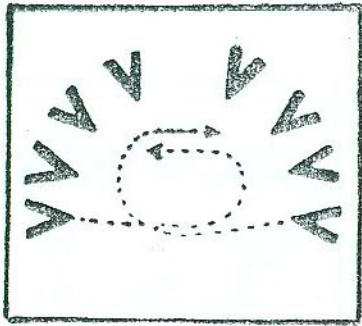

Схема 29

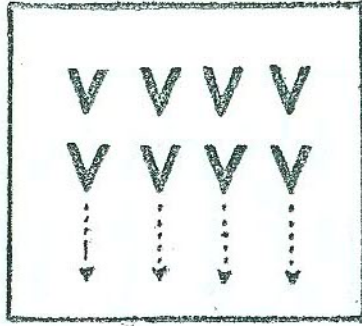

Схема 30

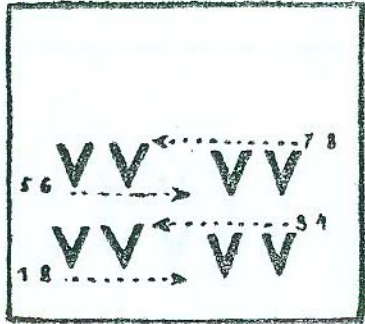

Схема 31

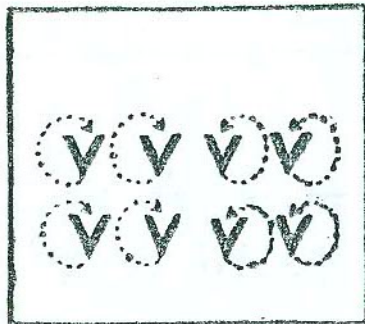

Схема 32

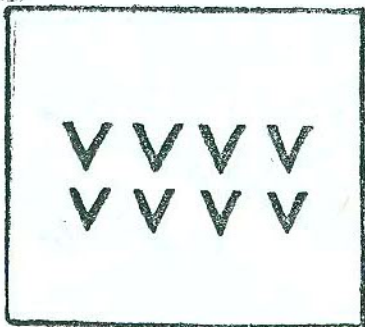

Схема 33

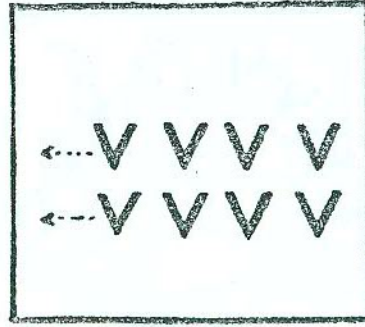

Схема 34

НОТЛАР
НОТЫ